AKPINAR

Ocak - Şubat 2010 Yıl: 5 ISSN: 1306-3731 3 TL

KÜLTÜR SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ

25 Sayı

- EDEBİYATIMIZIN NİĞDELİ USTALARI
  Doğan HIZLAN
- NİĞDE GÜZELLEMESİ
  Saim SAKAOĞLU
- İSTANBUL BÜYÜSÜ
  İsmail ÖZMEL
- ZİYA GÖKALP'IN 'TÜRKÇÜLÜK' ANLAYIŞI -2
  İsmail GÖRKEM
- DÖRT CÖNK VE MUHTEMEL NİĞDELİ ÂŞIKLAR
  Namık ASLAN

www.akpinardergisi.com

ALTUNCU

TIR NAKLİYESİ VE TAAHHÜT İŞLERİ

E. Özcan ALTUNCU
Oğlu M. Bülent ALTUNCU

Adana Yolu Üzeri Niğbaş Karşısı / NİĞDE
Tel: 0.388 213 12 26 - 232 60 19 Fax: 213 99 24 Gsm: 0.532 453 57 49 - 0.532 362 24 24

AKPINAR

Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi

Yıl: 5 Sayı: 25 / Ocak - Şubat 2010 ISSN: 1306-3731

SAHİBİ VE SORUMLUSU
İsmail ÖZMEL
ismailozmel@hotmail.com

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Dr. Nedim BAKIRCI

YAYIN KURULU
İsmail ÖZMEL
Nedim BAKIRCI
Murat SOYAK

DANIŞMA KURULU(HAKEM HEYETİ)
Prof. Dr. Abdulkadir YUVALI (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet UĞUR (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Pervin ÇAPAN (Muğla Üniversitesi)

YAZIŞMA VE YÖNETİM YERİ
Yeni Çarşı İş Merkezi B Blok Nu. 1/5 NİĞDE
Telefon: 0.388 213 12 50 Belgegeçer: 0.388 233 35 45

ABONE ÜCRETİ
Sayısı: 3 TL
Yıllık Abone Bedeli: 20 TL
Resmî Abone Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abone Bedeli: 30 Avro
Posta Çeki: 5145515 (İsmail ÖZMEL)

GRAFİK & TASARIM
Nilay PEKER ERSAN

BASIM YERİ
Karan Ofset & Form
Mezbaha Cad. Yavuz Apt. No: 36/B • NİĞDE
Tel: 0.388 233 66 22 Belgegeçer: 0.388 233 88 11

Dergiye gönderilen yazı ve şiirler basılsın basılmasın geri verilmez. Dergimize gönderilecek yazıların başlığı 12 punto, alt başlıklar ve muhtevası 11 punto olarak word sayfasında yazılıp disketle yazışma adresimize posta ile veya el-mek adresimize gönderilmesi gerekmektedir. Dergimizde yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın kurulu gerekli gördüğünde yazılarda değişiklik yapabilir.

İÇİNDEKİLER

4 **EDEBİYATIMIZIN NİĞDELİ USTALARI**
Doğan HIZLAN

6 **NİĞDE GÜZELLEMESİ**
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

9 **İSTANBUL BÜYÜSÜ**(Şiir)
İsmail ÖZMEL

10 **ZİYA GÖKALP'IN 'TÜRKÇÜLÜK' ANLAYIŞI -2**
*Prof. Dr. İsmail GÖRKEM**

12 **BU TÜRKÜLER OLDUKÇA**(Şiir)
Fikret DİKMEN

13 **BESİM ATALAY'IN NİĞDE MAARİF MÜDÜRÜYKEN KALEME ALDIĞI BİR YAZI DİZİSİ**
Tayfun HAYKIR

22 **NİĞDE/BOR KAYNAKLI DÖRT CÖNK VE MUHTEMEL NİĞDELİ ÂŞIKLAR**
Dr. Namık ASLAN

29 **YİNE DERGİLER, YİNE KİTAPLAR!**
Bedrettin KELEŞTİMUR

31 **SARI SABIR**(Şiir)
Esin ARDIÇ

32 **NERGİS**(Şiir)
Ali İhsan KOLCU

33 **HER MUTLULUĞUN BİR BEDELİ VARDIR**
İsmail ÖZMEL

35 **YER ADLARI VE AKSARAY**
Cahit MUN

39 **FARELER VE İNSANLAR'A DAİR**
Murat SOYAK

41 **GAZEL(Ne Gerek)**(Şiir)
İsmail Âdil ŞAHİN

42 **NİĞDE'YE SELÂM**(Şiir)
Nisari ÖZDOĞAN

43 **MEHMET ÂKİF AYDINLIĞI**
Murat SOYAK

Sevgili Akpınar Okuyucuları,

Bu sayıda kıymetli eğitimci, kültür ve edebiyat adamı Besim Atalay'ı rahmetle anacağız. 1882'de Uşak'ta doğdu. 1965'te Ankara'da vefat etti.

1918-1919 yıllarında Niğde Milli Eğitim Müdürlüğünde bulundu. Silifke'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurdu ve Milli Mücadele çalışmalarına katıldı.

Bazı şehirlerimizi elimizden almak için düzenler kurmaya çalışanlara cevap olarak; güçlü kalemi, birikimi ve yüksek vatanperver duygularla; yazdığı yazıları bir uyanışın müjdesi oldu. Kara günlerin aydınlık yüzünü bize gösteren bu yazılardan; o zamanki, Zaman Gazetesinde yayınlanan; birkaç makalesini ilgiyle ve ibretle okuyacaksınız.

Nâzım H. Polat'a dergimize bu yazıyı kazandırdığı için teşekkür ediyor, Besim Atalay'ı da rahmetle ve minnetle anıyoruz.

Kıymetli Yazar Doğan Hızlan, Hürriyet Gazetesinin 26 Aralık 2009 günlü nüshasındaki yazısında, üç cildi bir arada yayımlanan "Niğdeli Şair ve Yazarlar" kitabımı konu alan, "Edebiyatımızın Niğdeli Ustaları" başlıklı yazısını ilgiyle okuyacaksınız. Saim Sakaoğlu'nun "Nasrettin Hoca'ya Yeniden bir Bakış" konulu konferansı vesilesiyle Niğde'de geçen misafirliğini anlatan "Niğde Güzellemesi" başlıklı yazısını, İsmail Görkem'in "Ziya Gökalp'ın Türkçülük Anlayışı–2", Namık Aslan'ın "Niğde/Bor Kaynaklı Dört Cönk ve muhtemel Niğdeli Âşıklar", Tayfun Haykır'ın "Besim Atalay'ın Niğde Maarif Müdürüyken kaleme aldığı bir yazı dizisi"ni, Bedrettin Keleştimur'un "Yine Dergiler, Yine Kitaplar," İsmail Özmel'in "Her Mutluluğun Bir Bedeli Vardır," Cahit Mun'un "Yer Adları ve Aksaray," Murat Soyak'ın "Fareler ve İnsanlara Dair", ve "Mehmet Akif Aydınlığı" başlıklı yazılarını, İsmail Özmel, Ali İhsan Kolcu, İsmail Âdil Şahin, Fikret Dikmen, Nisari Özdoğan ve Esin Ardıç'ın şiirlerini zevkle okuyacağınıza inanıyoruz.

Beşinci yılın ilk sayısı, 25. sayı ile huzurunuzdayız. Bizi yazılarıyla, şiirleriyle ve destekleriyle yüreklendiren herkese saygılarımı sunuyor; sağlıcakla kalın, mutlu olun diyorum.

İSMAİL ÖZMEL

EDEBİYATIMIZIN NİĞDELİ USTALARI

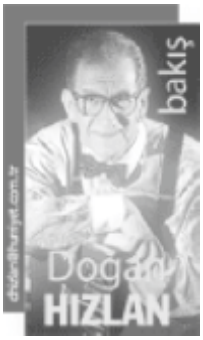

Doğan HIZLAN

İnsanların doğup büyüdüğü yerler önemli midir? Bence evet. Çünkü o kent mutlaka onlarda bir iz bırakır. Çocukluk anıları arasında yer alır. Ömrünün büyük kısmını başka bir şehirde geçirmiş olsa da, nice şair ve yazar çocukluğunun, gençliğinin birkaç yılını geçtiği şehirlere daha sonra mutlaka dönmüştür. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir adlı eseri bunun en güzel örneklerinden biri değil midir?

Edebiyatçıların kentleri anlattığı kitapların yanında asıl kentlerin edebiyatçılarına dair kitapları çok severim. Bir kentin yetiştirdiği isimlerin yer aldığı yerel gibi görünse de bütün edebiyat tarihine not düşen kitaplardır bunlar. Bu kitaplarda yer alan isimleri dikkatle incelediğimizde aralarında ünlüleri de vardır, kentin sınırları içinde kapanıp bir süre sonra kaybolan değerleri de.

İsmail Özmel'in hazırladığı Niğdeli Şair ve Yazarlar kitabından, edebiyat dünyasından tanıdığımız birçok ismin Niğdeli olduğunu öğrendim, bilmediğimiz birçok isminse Niğde'de ne kadar önemli olduğunu gördüm.

Kitabın başında Niğde Valisi Sebahattin Öztürk'ün Takdim'i, İsmail Özmel'in de Önsöz'ü bulunuyor.

Niğde'ye şiiri getiren, aynı zamanda felsefeci olan Namdar Rahmi Karatay'dır. Orada doğmamıştır ama Niğdeli edebiyatçılar arasına girmeye bence de hak kazanmıştır.

Ünlü "Geçti Bor'un Pazarı" şiirinden anımsamanız için özellikle genç kuşakları düşünerek şiiri tekrar okumanızı isterim:

GEÇTİ BOR'UN PAZARI

Başta kavak yelleri estiği günler hani?
Umduğumuz neşeler, şerefler ünler hani?
Beklenilen alaylı, şanlı düğünler hani?

Servi gibi ümitler döndü birer iğdeye,
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğde'ye!

Sende cevher var imiş, onu herkes ne bilsin?
Kimler böyle züğürdün huzurunda eğilsin?
Şöyle bir dairede müdür bile değilsin,

Ne çıkar öğrenmişsin mesahayı piy diye,
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğde'ye!

Bilmem ne olmaktı senin gayen, maksadın?

Fare gibi kitaplar arasında yaşadın.
Ne dans ettin, eğlendin, ne de sevdin kız, kadın.

GEÇTİ BOR'UN PAZARI

Başta kavak yelleri estiği günler hani?
Umduğumuz neşeler, şerefler ünler hani?
Beklenilen alaylı, şanlı düğünler hani?

Servi gibi ümitler döndü birer iğdeye,
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğde'ye!

Sende cevher var imiş, onu herkes ne bilsin?
Kimler böyle züğürdün huzurunda eğilsin?
Şöyle bir dairede müdür bile değilsin,

Ne çıkar öğrenmişsin mesahayı piy diye,
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğde'ye!

Bilmem ne olmaktı senin gayen, maksadın?

Fare gibi kitaplar arasında yaşadın.
Ne dans ettin, eğlendin, ne de sevdin kız, kadın.

Kim dedi hey serseri gençliğine kıy diye?
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğde'ye.
Gönül ne çalgı ister, ne eğlence ne de dans,

Önce Niğdeli ünlü adları sıralamalıyım. Hiç kuşkusuz bu benim tanıdıklarım, bildiklerim adlardır. Yoksa bu kitabı okuyan, başka adlar konusunda da bilgi sahibi olabilir.

Ebubekir Hazım Tepeyran, Zatî, Mehmet Emin Erişirgil, Hüseyin Avni Göktürk, Mehmet Naci Ecer, Hüseyin Nail Kubalı, Vahap Okay, Yavuz Donat, Bekir Sıtkı Erdoğan, Cafer Tayyar Sadıklar, Asım Tanış, Ali İhsan Kolcu, Namdar Rahmi Karatay, Ümit Yaşar Oğuzcan, Oktay Akbal, Muzaffer Buyrukçu… Bu liste daha da uzatılabilir.

Kitabın yazılış biçimini beğendim, sadece sıradan, yüzeysel bir biyografi ile yetinilmemiş. Detaylı bilgilere, yorumlara yer verilmiş. Eserlerinin listesi, hakkındaki kaynakların da bulunması kitabı zenginleştiriyor.

Ayrıca anılara, şahısların birbirleriyle ilişkilerine de yer ayrılması, kitabın daha zevkle okunmasını sağlıyor.

Yazarların, şairlerin eserlerinden örnekler, okurun onu daha iyi, bütüncül bir anlayışta tanımasını sağlıyor. Bunlardan biri:

BİR GECE ANSIZIN GELEBİLİRİM

Bu kadar yürekten çağırma beni
Bir gece ansızın gelebilirim.
Beni bekliyorsan, uyumamışsan
Sevinçten kapında ölebilirim.

Ümit Yaşar OĞUZCAN

İsmail Özmel'in Niğdeli Şairler Yazarlar kitabı, iyi bir başvuru niteliği taşıyor.
Sanatçıların ayrıntılı biyografisini, monografisini yazmak isteyenler bu kitaptan yararlanacaklardır.

(Niğdeli Şairler ve Yazarlar, İsmail Özmel, Niğde Valiliği İl Özel İdaresi tarafından basılmıştır.)

** 26 Aralık 2009 tarihli Hürriyet Gazetesinin Cumartesi Ekinden, yazarın müsaadesi ile alıntılanmıştır.*

ŞEHİR GÜZELLEMELERİ 3

NİĞDE GÜZELLEMESİ

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Hep düşünmüşümdür, "Acaba biz şehirleri nasıl severiz, niçin severiz?" diye. Yoksa "Şehirleri bizlere kimler sevdirir?" sorusunu da mı gündeme taşıyacağız. Sizleri bilmem ama şehirleri bana sevdirenler önce insanıdır, sonra doğa güzelliğidir. "Kültür zenginliklerini unuttunuz galiba!" dediğinizi işitir gibiyim. Haklısınız, onu da eklemeliyim.

"Dünyada Van, ahirette iman" diyen Vanlı ile "Gez dünyayı, gör Konya'yı" diyen hemşehrimin duygusallıklarına bir şey demeyeceğim. (O Resimdekiler: Nedim Bakırcı, Saim Sakaoğlu, İsmail Özmel, Abdullah Kök, Genç Osman Geçer).

Güzel mânideki, "Azizim keten yahşi / Giymeye keten yahşi/ Gezmeye garip ülke / Ölmeye vatan yahşi" demesindeki sevgiye ne diyebiliriz ki? "Beni öldüğüm yerde gömün" diye ihtiyarın vatan anlayışına ne kadar saygı duysak azdır.

Sözü uzatmayalım; konumuz sayfalar dolduracak kadar geniş, ama biz Niğde'de karar kılacağız.

35 yıldan beri konferans vermekteyim. Kâh telefonla bitiririz her şeyi, kâh yüz yüze görüşerek... Yazılı olarak başvurular da olur. "Hayır" demek mümkün mü? Doktora öğrencim, Niğde Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Nedim Bakırcı'nın telefonunu alınca hem duygulandım, hem de sevindim. Duygulandım, çünkü Dr. Bakırcı bir vefayı sergiliyordu. Nice ihanetlerin kol gezdiği dünyamızda böyle güzel insanların varlığı beni heyecanlandırıyordu; sevindim, çünkü çağrılmak ve ağırlanmakta da ayrı güzellikler var.

Ayrıca Isparta konferansım, İzmir bildirim var, ama 'Hayır' demek kolay mı, hemen 'Evet' deyiverdim.

24 Aralık 2009 Perşembe günü, kuşluk saatlerinde Ereğli üzerinden Niğde'ye doğru yola çıkıyoruz. Otobüsümüz fazla kalabalık değil, Karapınar'da, Ereğli'de inenler binenler oluyor. Otobüs, rahat, yollar ise yeterince güzel değil.

12.30 sularında, daha önce haberleştiğimiz üzere, Bor Otogarı'nda sevgili Nedim'le buluşuyoruz. Bir soluk hasret giderdikten sonra üniversiteye doğru yola çıkıyoruz. Ancak Nedim'in konukseverliği başlıyor. Beykoz (bazı yerlerde Beykazı) Lokantası'na iniyoruz.

Şöyle yağsızından, tuzsuzundan bir öğle yemeği yiyoruz. İndikten sonra başlayan hâl hatır sorma işi yemekte de sürüyor. Eski öğrencilerimi, az da olsa tanıdığım meslektaşlarımı soruyorum. Kiminin doktora hocasıyım, kiminin lisansta tez danışmanıyım. İçlerinde yardımcı doçentliğe atanma raporu yazdıklarım da var, kitabı için inceleme raporu

yazdığım da... Hasılı orası bir dost eviydi, öğrenci topluluğu idi.

Saat 14.30'da, Fen-Edebiyat Fakültesinin Konferans Salonu'nda toplanıyoruz. Konferansımızın konusu, "Nasreddin Hoca'ya Yeni Bir Yaklaşım" idi, sevgili Nedim'le öyle kararlaştırmıştık. Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Murat Alp Bey'in yanında garnizon komutanımız Albay Osman Nuri Erkan ile Altunhisar Belediye Başkanımız Erdal Sarı yer almıştı. Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin ilgili birimlerinin öğrencileri salondaki yerlerini almışlardı.

Aramızda olacağından emin olduğum bir hemşehrimiz ise, görevi gereği gelemedi, haber iletmişti. Meram Belediyemizin eski başkan yardımcılarından, Yazarlar Birliği Konya Şubesi Başkanı Ahmet Köseoğlu kardeşim gelemedi. Çünkü o, Niğde Belediye Başkan Yardımcısı idi ve aynı saatte Belediyedeki bir toplantıya başkanlık ediyordu.

Toplantımız, Nedim kardeşimin hayat hikâyemi okutmasından sonra başladı. Daha doğrusu, "Aldı sözü Saim Hoca" faslı başladı. Konuşmamızın konusunu biliyorsunuz. Nasreddin Hoca... Konu da alışılmışın dışında. Yeni bir yaklaşım… Böyle diyoruz çünkü Hocamız da gitti gidiyor. Hayır hayır, başka ülkelere, kardeş devletlere filan kaptırdığımız yok; ama Hocamız, adına yüklenen yüzlerce fıkranın altında can çekişmekte. İstanbul'da yaşayan bir dahiliye uzmanı doktorumuzun kerpiç kalınlığındaki kitabının adındaki fıkra sayısı galiba 1555 idi. Allah ziyade eylesin. Tez zamanda 2222 veya 3333'ü de göreceğimizi umuyorum! Öyle ya, "Arapça değil mi, uydur uydur söyle" hesabı, "Nasreddin Hoca değil mi, montajla montajla, kitaba geçir!"

Gençleri uyardım, "Her gördüğünüz sakallıya babanız / dedeniz sanmayınız" hesabı, Hoca adına bağlanan her fıkrayı onun sanmayın" diyerek uyardım.

Sözü gençlere bıraktım. Onlar sordular, ben cevapladım, sorular biter mi, bitmez elbet. Ama bir yerde noktayı koymamız gerekecek. Biz de öyle yaptık. Konuşmadan sonra rektör yardımcısı Prof. Alp'ın makamına davet ediliyoruz. Ben, alıştığım üzere bir ıhlamur ile idare ediyorum. Oradan Bölüme geçiyoruz. Konuşmamdan önce de oradaydık. Sevgili Nedim'in odasında başlayan sohbetler, daha geniş olan hemşehrimiz ve Bölüm Başkanı Doç. Dr. Mevlüt Gültekin'in odasında sürüp gidiyor.

Nice güzel insanla tanışıyoruz, nice eski dostlarla hâl hatıra geçiyoruz. Dekan yardımcısı ve Biyoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Aydın Topçu, Yrd. Doç. Dr. Sadi H. Nakiboğlu, Yrd. Doç. Dr. Hatice İçel, Yrd. Doç. Dr. Abdullah Kök, Yrd. Doç. Dr. Faruk Çolak, Yrd. Doç. Dr. Hikmet Koraş, Yrd. Doç. Dr. Nevin Gümüş, Yrd. Doç. Dr. Bekir Çınar, Dr. Ahmet Büyükakkaş, Dr. Akartürk Karahan ve yüksek lisans öğrencisi Kürşat Türkan.

Ah bir de neleri konuştuğumuzu bilseniz... Edebiyat bir bütün olarak ele alınıp olabildiğine geniş coğrafyalara kadar yayılıverdi. Eh, her daldan edebiyatçının olduğu ortamı sınırlamak olmazdı elbette.

Derken, hemşehrimiz Ahmet Köseoğlu'nun telefonu geldi. "Hocam, geliyorum, neredesiniz?" Yerimizi tarif ediyoruz, Nedim Bey bir genç arkadaşımızı, karşılayıcı olarak gönderiyor. Hemşehri bu, eli boş gelecek değil ya, Niğde'mizle ilgili güzel kitaplar güzel ellerle teslim ediliyor. Sağ olunuz sevgili Köseoğlu...

Akşam yemeğini aynı yerde yiyoruz. Şöyle bir köşe masasında… Kimler mi var? İsterseniz sadece soyadlarını anıvereyim: Bakırcı, İçel, Kök, Geçer, Ekiz hocalarla dost İsmail Özmel ve yüksek lisans öğrencisi Türkan. Böylesi yemeklerde yenilenden çok konuşulanlar önemlidir, daha doğrusu sofrayı bu konuşmalar zenginleştirir. Bizde de öyle oldu. Kâh Niğde'den, kâh ülkeden... Diller ne kadar döndüyse konular da o kadar güzelleşti.

Eh, lokantada oturmanın bir süresi var... Kalkma zamanı geldi, sohbeti Kale'deki çadırda sürdürmeye karar verdik.

Arabalar, arabalar... Kale yolu dolaşık, dön babam dön... Menzile ulaştık ama içeriye giremedik; çünkü bazı gençler oturmuş, çaylarını içiyor. “Ne yapalım, ne edelim?” derken sevimli bir ses “Polisevi'ne gidelim... Nasıl olsa hocamız da orada kalacaklar” deyiverdi. Hep birlikte yollara düşüyoruz. İşin bir güzel tarafı Niğde'yi de gece güzelliğiyle yakalıyoruz. Kale'de alınan bilgiler, Kale'den şehre bakış, görüş alışverişleri, elektrik aydınlatmasına bilgi aydınlatmasını da ekleyiveriyor.

Polisevi'ndeyiz... Rahat koltuklar... Karşımızda TV var. Kurtlar Vadisi... “Bunun tekrarı vardır, sohbetin yok” deyip kanalı sakinleştirdik. Konya'da doğru dürüst yapamadığımız, Hakan'ın Kömen'inde kim gelirse üç beş dakika konuşabildiğimiz konular burada sular gibi akıp gidiyor. Hâlâ dinliyor ve konuşuyoruz. Ancak dostlarımız nazik insanlar... “Hoca'yı daha fazla yormayalım.” diyerek veda ediyorlar.

Kahvaltı sonrası sevgili Nedim beni almaya geliyor. Bugün öğrencilere özel ders vereceğiz. Polisevi'nin avlusundan karşı tepeleri seyrediyor, köyler ve mahalleler hakkında bilgi alıyorum. Yamaçlar günün müjdesini veriyor. Pırıl pırıl...

Yine bölüm, yine dostlar ve yine sohbet. Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin sevgili öğrencileri bir arada... Edebiyatçılar ve Türkçeciler... İsterseniz 'özel ders'in konusunu açıklamayalım, siz tahmin ediniz.

Artık alıştık, son yemeğimizi de aynı yerde yiyeceğiz. Dostlarım Özmel, Bakırcı, Türkan ve Konya'dan öğrencim Öğr. Gör. M. Ziya Bağrıaçık. Ben yine “Beyaz et” diyorum; salata, su, ekmek... Ne var benim gibi konuğu ağırlamaya…

Dünden pazarlık etmiştik. Gitmeden önce Niğde Belediyesine uğrayacak, hemşehrimiz Ahmet Bey'i makamında ziyaret edecektik. Öyle de yaptık. Aziz dost İsmail Özmel de orada imiş, birlikte sevgili Köseoğlu'nun makamına akıyoruz. İkramlar, sohbet ve gözler saatlerde. Otobüsümüz 15.00'te yola çıkacak. Çifte veda… Ahmet ve İsmail Beylere… Niğde'nin yeni modern otogarına doğru yol alıyoruz Bakırcı ile… Öğrencim Hatice Hanım ve eşi Hayati Bey de oradalar. Kalkışa üç-beş dakika var. Teşekkürler, selam yüklemeler, el sallamalar ve gözden kayboluyor otobüsümüz.

19.00'da kürkçü dükkânının kapısına, Konya Otogarı'na ulaşıyoruz. Giderken götürdüğüm kitapların yerine hediye edilenler, konferansımdan sonra lütfedilen halıya dokunmuş Atatürk portresi ve Türk Bayrağı... Neyse, arabam park yerinde idi de hemen oraya ulaşabildik.

Tıpkı Isparta dönüşünde olduğu gibi, geride bıraktığım dostlarım arıyor: “Hocam, Konya'ya ulaştınız mı?” İlk telefonun kimden geldiğinin tahmin etmişsinizdir. Nedim Bakırcı'dan… Şehre 10 km kala aradı. Ben de eve ulaşınca haberi verdim. Nedim haklıydı, üç buçuk saatte gittiğim Niğde'den dört saatte dönmüştüm.

Niğde... Vaktiyle de konferans vermeye, yüksek lisans sınavı yapmaya, S. Ü. Eğitim Fakültesi dekanıyken bize bağlı olan bugünkü Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesinin çekirdeğini oluşturan iki yıllık Eğitim Yüksek Okulunu ziyaret etmeye gidişlerimi hatırlıyorum.

Niğde'yi bana vaktiyle, 112. Dönem Yedek Subay Okulu öğrencilerinden, sonradan Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığına kadar yükselecek olan aynı zamanda şair de olan Ahmet Sevgi sevdirmişti. Şimdi ise başta Nedim, İsmail, Ahmet Beyler âşık ettiler. Hatice Kızımızı unuttuğumu mu sanıyorsunuz...

Hoşça kal Niğde, hoşça kal...

İSTANBUL BÜYÜSÜ

İstanbul sevgisini paylaştığımız,
Sayın Nâzım Hikmet Polat'a...

Bir İstanbul rüyası görmeden uyananlar
Diyor: Yazık, İstanbul yitirdi büyüsünü.
Ruhumuzun aynası, gönlümüzde yeri var
Kim saklıyor gözlerden çağların türküsünü?

İlahi bir lütuftur Boğaz, Bebek, Çamlıca
Her köşe hayallerde bitmeyen bir düş gibi.
Fatih'le Eyüp Sultan, Sinan, Kemal hep orda
Bin defa görse insan, ilk defa görmüş gibi.

Öyle sinmiş ki ecdat, taşına toprağına
Minareler, laleler yerden biten can gibi.
Nice sevdalı gönül, yüz sürer ayağına
Dile sığmaz bu rüya, kalpte heyecan gibi.

İsmail ÖZMEL
2008

BİR ANI ve BİR ŞİİR

30. 11. 2008 Pazar günü saat 23, 15'te TV-2'deki "Önce Şiir Vardı" adlı programda üç konuşmacı şiir üzerine konuşuyorlar. Talat Sait Halman (Kültür Eski Bakanı), Hilmi Yavuz (Şair, Yazar) Mustafa Şerif Onaran (Edebiyat eleştirmeni). Sözün bir yerinde Hilmi Yavuz 'İstanbul artık tahayyüle imkân vermiyor' dedi. Bunun üzerine İsmail Özmel, 'İstanbul Büyüsü' adlı bu şiirini yazdı.

ZİYA GÖKALP'IN 'TÜRKÇÜLÜK' ANLAYIŞI -2

Prof. Dr. İsmail GÖRKEM*

Önceki yazımızda Ziya Gökalp'a ait "Millet Nedir?" isimli makalede ele alınan hususları hatırlatmak maksadıyla maddeler halinde özetleyelim:

1-'Türk milleti' ifadesinden sadece ve sadece 'Türk ırkı'nı anlamak eksik ve yanlıştır. [Dolayısıyla 'Türkçülük/Türk Milliyetçiliği' hareketi, sadece ve sadece 'ırkçı' bir eğilim sergilemez.]

2-Milleti meydana getiren en önemli unsur lisan[dil]dır. Türk milletinin oluşumunda 'Türkçe' birinci derecede önemlidir. Türk ırkından olmayıp, millet olarak felâketlerimize ve mutluluklarımıza ortak olmuş dindaşlarımızı da Türk saymamak, 'milliyet' kavramının ilmî mahiyetini bilmemekten ileri gelir.

3-Gökalp, araştırmaları sonucunda kendisinin ırken Türk olduğunu öğrenmiştir. Dedeleri Kürt veya Arap muhitinden olmuş olsaydı bile, "Türk olduğuna hüküm vermekte" tereddüt etmeyeceğini söyler.

4-Gökalp bu çalışmalarıyla, sadece kendisi için değil, Güney ve Doğu Anadolu illerinde yaşayan insanlar için de önemli bir meseleyi hallettiğine inanmaktadır.

***

Mustafa İslamoğlu, birinci baskısı 1991 yılında yayımlanan, İslâmî Hareketler ve Kıyamlar Tarihi-I (Gözden geçirilmiş 8. baskı, Denge Yayınları, İstanbul 2003) adlı kitabında "Türk olmadan Türkçü olmak" başlığı altında şunları yazıyor [Sadece Ziya Gökalp ile ilgili kısımlar alıntılanmıştır.] :

"Evet çok garip ama gerçek bu: Türk olmadan Türkçü olmanın, Arap olmadan Arapçı olmanın, Kürt olmadan Kürtçü olmanın mümkün olduğu gülünç ve gayrı ciddi bir Ulusçuluktur İslam topraklarına Batılıların ektiği asabiyet.

Bu çelişki ulusçuluğun ikiyüzlülüğünü bir nebze ortaya koyuyor. Değilse bir Yahudi olan Moiz Cohen'in Türkçülüğün babalığını yapmasını, Kürt ırkına mensup olan Ziya Gökalp'in Türkçülüğün ideologu olmasını, baba tarafından bir Türk olan Kevâkibi'nin Arapçılığın en ünlü ismi olmasını, en son çıkan asabiyetlerden Kürtçülüğün ideolojik çerçevesinin bir Ermeni olan Prof. Montill E. Hasretyan ve Erivan'daki Ermeni Akademisine bağlı Kürt Enstitüsünün diğer elemanları tarafından çizilmesini, öz be öz Cermen olan Lepsius adlı hem rahip hem halı tüccarı olan bir Alman eliyle Ermeni ulusçuluğunun ateşlenmesini nasıl açıklayabiliriz?

(...)

Bir Türkçülük düşününüz ki babası Yahudi, bir Arapçılık düşününüz ki babası Türk, bir Kürtçülük düşününüz ki babası Ermeni. Anlaşılan İslam topraklarında Batılıların aşıladığı bu asabiyetlerin hiç biri de babasına çekmiyordu. Ya da fikirde soy, boy, ırk, ulus aranmıyordu. Özetle, soyculuğa rağmen düşüncelerin kendisi soysuzdu.

(...)

Daha önce de dikkat çektiğimiz gibi Yahudi ulusçuluğuyla Türk ulusçuluğu arasındaki göbek bağı hiç de garip değildir. Aynı bağdan Arap ulusçuluğu ile Siyonistler arasında da olduğuna daha önce değinmiştik. Kürt ulusçuluğuyla Ermeni ulusçuluğu arasındaki sıcak ilişki de buna benziyor.

(...)

Fakat şu bir gerçek ki, Büyük Turan idealinin ideologu Yahudi Moiz Cohen'in en büyük eseri Ziya Gökalp idi.

Diyarbakırlı Zaza bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Ziya Gökalp (1876-1924) gençliğinde Diyarbakır'da görev yapan ünlü Batıcı Abdullah Cevdet'le tanışır. Abdullah Cevdet bu genç adamla sıkı bir dostluk kurarak, onu İttihat ve Terakki'ci yapar.

Gökalp başlangıçta bir Kürt milliyetçisidir. İlk yazdığı eserin adı Kürtçülüğün Esasları ve Kürt Lügati'dır.(dipnot: Bu eserin orijinali Ziya Gökalp'in el yazısıyla, Sinop Dr. Rıza Nur Kütüphanesi'nde muhafaza edilmekte idi. Eser son araştırmamız sırasında kütüphane raflarında bulunmuyordu. Kütüphane kayıtlarına müracaat ettiğimizde, eserin Ankara'dan istendiğini, bir daha da yerine konulmadığını öğrenecektik. Bu tabi ki şaşırtıcıydı. Fakat asıl şaşkınlığı, eserin Ankara'dan istendiği tarihi öğrendiğimizde yaşadık: 12 Eylül 1980. Yani, Türkiye'de askeri darbenin yapıldığı gün. Darbe günü eser Ankara tarafından gözaltına alınmış, bir daha da izine rastlayan olmamıştı.). Kürtçülükten Türkçülüğe terfi edişi Yahudi Moiz Cohen aracılığıyla gerçekleşti. Abdullah Cevdet'in tavsiyesiyle 1908'de Selanik Rizarto mason locasında toplanan İttihat ve Terakki yönetimi Gökalp'i hem masonluğa, hem İttihat ve Terakki merkez yönetim kurulu üyeliğine kabul eder. Ziya Gökalp, Moiz Cohen'le burada buluşarak sıkı bir talebe-hoca ilişkisine girer ve ünlü 'Türkçülüğün Esasları' kitabını kaleme alır. Her ne kadar kitabı şakirt [talebe olan Gökalp] yazmışsa da, bu yazma gerçekte bir dikte etmeden ibarettir. Tüm fikirler hocaya, yani 'Tekin Alp' takma adlı Moiz Cohen'e aittir." (s. 413-416).

İslamoğlu'nun Türkçülük ve Ziya Gökalp konusundaki "tespit"leri bunlar!.. İlginç olan şu ki, bu bilgiler söz konusu kitabın 1991 tarihli ilk baskısında da aynen yer alıyor. Demek ki yazar bu bilgileri, kitabın sonraki baskılarında "gözden geçirmek" gereğini bile duymamış!.. Mustafa İslamoğlu ile "faydasız" bir polemiğe girmek niyetinde olmadığımı özellikle belirtmek isterim. Maksadım, bir "yazar"ı ve onun "zihniyet dünyası"nı, kendi cümleleriyle aktarmaktan ibarettir!..

***

Şimdi de isterseniz, bir yazarın, günlük bir gazetede yazan meslektaşını eleştiren şu satırlarını dikkatli bir şekilde okuyalım:

"Sayın [Gündüz] Aktan mezkûr yazısında ["İşin Özüne Bakmak - (1)", Radikal, 21.09.2004] siyasî îmâ ve yorumlarını desteklemek amacıyla öylesine desteksiz yorumlarda bulunuyor ki, insan cesaretin böylesi karşısında şaşırmaktan kendini alamıyor.

Esasen bilgi yanlışlarının bulunduğu yerde (doğru ya da yanlış), 'yorumlar' üzerinde konuşulamaz. Çünkü yorumların sıhhati, o yorumlara mesnet olan malumâtın sıhhatiyle mütenasiptir. Bilgiler yetersiz hattâ yanlış olduğu takdirde, bu yetersiz ve yanlış bilgilerden hareketle öne sürülen yorumlar var sayalım ki doğru olsunlar, ne kıymet ifade ederler? Kimsenin bir kuşkusu olmasın ki hiçbir kıymet ifade etmezler!

Yorum yapmak, 'atıp tutmak' ('kendi atıp kendi tutmak') demek değildir; hele hele 'yorum zaten öznellik ifade eder, dolayısıyla ben dilediğim yorumu yaparım, yorumlarımın altına da oradan buradan topladığım bilgi kırıntılarını gelişigüzel surette döşerim' demek ise hiç değildir.

Hep söylerim, yine söyleyeyim: Yorum yormalıdır; lâkin yorum, herkesten önce yorumcunun kendini yormalıdır." (Dücane Cündioğlu, "Söylediğiniz Şeyi Nereden Biliyorsunuz?", Yeni Şafak, 25.09.2004).

***

Bana şu soruyu sorduğunuzu duyar gibiyim: Yukarıdaki alıntıda vurgulanan hususların ele aldığımız mesele ile ne ilgisi var? Bu ilgiyi kurabilmek için -şayet 'boş zaman'ınız varsa (!)- evvela bir önceki yazımızı ve daha sonra da bu yazıyı, bir kez daha ve 'dikkatlice' okumanız gerekecek!..

*Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi - KAYSERİ. (e-posta: ismailgorkem@gmail.com).

BU TÜRKÜLER OLDUKÇA

Umut dağlarını duman bürümez
Yelimizde bu türküler oldukça.
Âşıklar ölür de asla çürümez
Telimizde bu türküler oldukça.

Her dem, her zeminde çalar söyleriz
Dost yoluna canı feda eyleriz
Nice deniz, derya, umman boylarız
Selimizde bu türküler oldukça.

Ninnilerle açar bebek gözünü
Ozan yüreğinden söyler sözünü
Okyanuslar söndüremez közünü
Külümüzde bu türküler oldukça.

Soframızda ekmek gibi, aş gibi
Yüz yıllardır eğilmeyen baş gibi
Mecnun'a, Leyla'ya arkadaş gibi
Çölümüzde bu türküler oldukça.

FİKret der ki türkü bizim gıdamız
Vazgeçilmez tutku, kara sevdamız
Gök kubbede yankılanır sedamız
Dilimizde bu türküler oldukça.

Fikret DİKMEN

BESİM ATALAY'IN NİĞDE MAARİF MÜDÜRÜYKEN KALEME ALDIĞI BİR YAZI DİZİSİ:

"ANADOLU'DA TÜRKLÜK"

Tayfun HAYKIR

Osmanlı Devleti bilindiği üzere Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkar. Bu mağlubiyetin ardından da 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalanır ve 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasına kadar devam edecek olan yakın tarihimizin en çalkantılı dönemlerinden "Mütareke Dönemi" başlamış olur.

Mütareke ortamında Amerika Başkanı Wilson, kendi adıyla bilinen meşhur "Wilson Prensipleri"ni dünyaya ilan eder. Başkan Wilson'un hazırladığı prensiplerdeki maddelerden bir tanesi mealen; azınlıkların nüfusça çoğunlukta oldukları illere sahip olabilecekleri anlamına gelmekteydi. Bunun üzerine işgal kuvvetlerinin de kışkırtmalarıyla başta İzmir, Adana, Maraş, İçel gibi illerimizin azınlıklara devredilmesi gündeme getirilir. İşgalciler ve azınlıklar el ele verip, bu şehirlerimize sahip olmak için uğraşırlar. Başta Rum gazeteleri olmak üzere büyük bir basın kitlesi de bu harekete destek verir. Durum böyleyken Türk tarafından da aksi yönde sesler yükselmiyor değildir. O tarihlerde İstanbul'da yayın yapan gazetelerden bir kısmı, Türk milletinin haklarını savunan bir yayın politikası izlemektedir. Meselâ Zaman gazetesi işgalcilerin ve azınlıkların bu tavrına tepki olarak döneminde çok ses getiren bazı yazılar yayınlar. Bunlardan bir tanesini de devrin Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay (1882 Uşak1965 Ankara) kaleme alır.

Besim Atalay "Anadolu'da Türklük" ana başlığı altında oluşturduğu yazı dizisinde, daha önce maarif müdürlüklerini yaptığı İçel ve Maraş illerinin birer Türk şehri olduğunu ilmî bir şekilde açıklar. Yazar, İçel ve Maraş'a Türklerin hâkimiyetlerini izah ederken, bu şehirlerin Türklerle birlikte değişip gelişen tarihî ve kültürel yapısı hakkında da detaylı bilgiler verir. Toplam dört bölümden oluşan yazı dizisinin ilk bölümünün yayınlandığı Zaman gazetesinin 13 Mart 1919 tarihli 334. sayısında yazı dizisini gazete şu sözlerle tanıtıyor:

"Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay Bey İçel ve Maraş sancakları hakkında pek kıymetli tetkikat-ı coğrafyayı muhtevî bir silsile-i makalât göndermiştir. Pek şayan-ı takdir bir gayret ve himmet-i milliyet-perverâne mahsûlü olan bu makalelerin birincisi İçel coğrafyasına aittir ki bunu, haritasıyla beraber bugün dercediyoruz. Diğerlerini de fırsat buldukça, hatta mümkün olursa birbirini takiben neşreyleyeceğiz. O havalinin Türklüğünü ilmî ve gayr-i kabil-i ret ve inkâr bir surette ispat eden bu makalâtı muhterem karilerimizin de kemal-i takdir ve alâkayla takip edeceklerine eminiz."[1]

Gazetenin bu tanıtım yazısından sonra Besim Atalay'ın yazı silsilesi tefrika edilmeye başlanır. Mütareke Dönemi gibi zor bir süreçte Niğde'den payitahta ulaşan sese biz de kulak veriyor ve bu kısa hatırlatmalardan sonra "Anadolu'da Türklük" isimli yazı dizisini aktarmaya geçiyoruz:

ANADOLU'DA TÜRKLÜK-2

İÇEL TÜRK'TÜR

İçel Coğrafyası

İçel sancağı Anadolu'nun cenubunda ve Kıbrıs adasının karşısındadır. Şark tarafından Mersin, garp tarafından Antalya körfezleri ile çevrilmiştir.

İçel adeta büyük, geniş ve enli bir burun şeklinde Akdeniz'e doğru ve Kıbrıs'a muvâzî olarak uzanıp çıkmıştır.

İçel şimdiden Boğa Dağları ile garptan şarka doğru kesilmiş ve Karaman ovasından bu suretle ayrılmıştır. İçel hava, su, mahsûlât ve dağların duruşu itibariyle Kıbrıs'a çok benzer, adeta Kıbrıs İçel dağlarının yandan bir uzantısı gibidir. Kıbrıs dağları İçel dağlarına muvâzîdir.

İçel sancağında yaşlıca iki büyük sıradağ silsilesi vardır. Birisi Mut ve Ermenek kazalarının yukarısından geçen Boğa Dağları'dır.

Birisi de Göksu ırmağıyla deniz arasındaki silsiledir. Bu iki sıradağın arasını Göksu deresi ayırır. Asıl İçel'i doğuran dağlar bu ikinci sıradağlardır. Bu dağlar olmasaydı veyahut Göksu deresi biraz daha derin bulunsaydı Akdeniz'in dalgaları Boğa Dağları'nın eteklerini yalayacaktı ve Mersin körfeziyle, Antalya körfezi arasındaki yarımadaya benzer büyük çıkıntı bulunmayacaktı.

Göksu deresi Boğa Dağları'nın cenup etekleriyle Boğa Dağları'na ve denize muvâzî olarak uzanıp giden dağlar arasında sıkışmış çok şairâne ve zengin bir deredir.

İçel sancağı hemen hemen mustatile yakın bir şekildedir. Yalnız Anamur burnu mustatîlik şeklini biraz bozar. Sancağın saha-i sathiyeti 25 bin kilometredir.

Toprağın tabiatı! Mut, Anamur ve Silifke kazalarının ovalık ve dağlık kısımları hemen birbirinin aynıdırlar. Her üçünde de aynı nebatât yetişir; aynı hava koklanır; aynı sıcaklık ve soğukluk hüküm sürer…[3] …[4] kazasının sahil kısımları kadar bîtek değildir. Gülnar'ın dağları ve yaylaları çok güzel ve bîtektir. Silifke dağlarından bu cihetle ayrılırlar.

İçel toprakları umumiyet itibariyle kireçlidir. Bazı yerlerde "hamz-ı hadîd"i hâvî-i kırmızı, bazı yerlerde de "humus"i cami-i siyah topraklar vardır. Ormanların ve yaylaların toprakları ovaları kadar bereketli ekin yetiştirir. O ovaların toprakları Göksu gibi ırmakların çöküntülerinden meydana gelmiştir. Onun için bu topraklar milli ve kumludur.

Kırmızı topraklar Karataş içinde "Taşeli'nde", Ermenek kasabasının karşısındaki köylerde, siyah topraklar ormanlarda, Gülnar kazasının merkezi bulunan Anay Pazarı'nda ve Mut kasabasının şark tarafında bulunur. Kireçli topraklar hemen her yerde bulunmaktadır.

Yeryüzünün girinti ve çıkıntıları! İçel yerin girinti ve çıkıntıları itibariyle birbirinden ayrı iki büyük parçayı ayrılmıştır. Birisi ovalık, öbürü dağlıktır.

Onlar o kadar büyük ve geniş değildir. Silifke, Mut, Anamur ovalarından ibaret bulunan bu ovacıklar tamamıyla rüsûbîdir, çöküntüdür.

Silifke kasabasının yakınından başlayarak denize kadar uzanmış olan ova mustatîle yakın bir şekil almıştır. Bu ovanın teşekkülü çok yeni zamana aittir. Ovayı doğrudan Göksu'nun sürükleyip getirdiği tortulardır. Bu ırmak her yıl dökmüş olduğu miller ve kumlar ile denizden yer kazanır.

ANADOLU'DA TÜRKLÜK

İÇEL TÜRK'TÜR-2

Ahalinin Soyu

İçel ahalisinin soyu sopu Türk'tür; hem de hiç su katılmadık Türk'tür. İçel Türkleri Anadolu ve garp Türklüğünün en halis bir numunesidir. Bunlar hemen hiç başka bir soy ile karışmamışlardır. Çünkü hâlâ yörük olarak yaşamaları ve simalarının bozulmamış olduğu bize bunun doğru olduğunu gösterir.

İçel Türkleri asıl Türkmenlerden ayrılmışlardır; evsafları buna şahadet eder. Boyu ortadan biraz yüksek, kafatasları yuvarlak, çehre değirmî, yanaklar az çıkık, yüz geniş, etli ve enli, gözler siyah, saçlar siyah, saç ve sakal kılları sert, sakal az kıllı fakat köse değil!... Burunlar yavaşça basık -bununla beraber çok düzgün burunlular da var- dudaklar kalın, deri çokça sarıdır. Fakat daima sarılık esmerlikle karışmış ve koyu bir renk almıştır. Vücudun yukarı tarafı aşağı tarafından daha yüksektir. Baldırlar kalın, ense oldukça şişkindir. Kollar etli ve kuvvetlidir. İki omuz arası ve kafatasının çevresi geniştir. Parmaklar yuvarlaktır. Kadınlar da aynı evsafı gösterirler…

Buralarca güzel tanınan kızlar aşağıdaki evsafı gösterenlerdir: Renk esmer, yanaklar kırmızı, çehre yuvarlak, dişler düzgün ve beyaz, ağız küçük, kaş ve göz siyah, boy orta, az etli, saçlar siyah ve uzun, kirpikler uzun; kaşlar çok kıllı olmalıdır. Hakikaten şu saydığım evsafı gösteren birçok köylü ve Yörük kızları vardır. İçel halkı arasında açık sarı ve beyaz renkte olanlarla gök gözlü insanlar çok azdır. Bu gibi insanlar köylerde hemen hiç bulunmazlar.

İçel'de ne dışardan içeriye, ne de içeriden dışarıya muhacir akıntısı olmadığından başka soylarla karışmamışlardır. Silifke'de yüz elli haneye varmayan Hıristiyanlardan başka yabancı yoktur. Yalnız son günlerde birçok Kürt ve Arap milletçileri gelmiştir. Konya ve Maraş tarafları Türkleri daha ziyade Özbeklere benzerler. İçellilerse halis Türkmen'dirler.

Abdallar ve Tahtacılar

Bura Türkleri arasında yabancı gibi kalmış iki oymak vardır ki birine “Tahtacı Türkmenleri”, öbürüne “Abdallar” derler. Bunlar pek halis Türk evsaf ve teşkilatını gösterdikleri hâlde gerek halk nazarınca ve gerek kendilerince ayrı birer millet sayılırlar.

Abdallar - Abdallar bugün Türk'ten başka bir şey değillerse de dillerinde bir iki yabancı kelimenin ve aralarında demircilik ve semercilik gibi sanatların bulunması ve birtakım âdetleri eski zamanlarda Kıbtîlerden ayrılmış olduklarına birer şahittir. Hükümet defterlerinde de eskiden Kıbtî diye yazılmış imiş. Bunlardan iki köy Mut'ta, üç ufak köy Anamur'da, bir mahalle Silifke'de vardır. Bunlar hükümet nazarında Müslüman sayılırlar ve kendileri Müslü-

man bulunduklarını iddia ederlerse de mezhep itibariyle Şiî'dir; Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri'ne bağlantıları çok fazladır. Müşârün ileyh hazretlerini en büyük pîr ve kutup tanırlar; fakat Bektaşîlik'in ve Hurufîlik'in iç yüzünden haberleri yoktur. Her yıl Hacıbektaş'tan bir baba gelir, beş on gün oturur her vergisini -niyaz akçesini- toplar götürür. Ahali arasında Abdalların babaları geldiği zaman "Âyin-i Cem" yaparlarmış? Kadınları da bulunurmuş? Mum söndürürlermiş gibi sözler dolaşır dururs a da bu iftiradır; hocaların ve softaların uydurmasıdır, bunlar kadın erkek bir arada toplanabilirlerse de fenalık olmaz ve olamaz. Baba gelince bir eve misafir olur oraya herkes gelir; dernek kurarlar; rakı, şarap içerler. Nefes okurlar. İlahî ve mersiye söylerler. İçlerinden çalgı bilenleri babayla çalarlar, çağırırlar. Babaya karşı büyük, pek büyük saygıları vardır. Ne derse yaparlar; boyunları kıldan incedir. Baba geldiği vakit verdikleri mangırlardan başka bir de her sene kendi aralarında "çerağ akçesi" adıyla dört bin beş yüz, beş bin kuruş kadar bir para toplayarak Hacı Bektaş-ı Veli dergâhına -çelebi efendiye- gönderirler.

Abdallar pek cahil adamlardır. Develere ve mezarlara çok hürmet ederler. Silifke'deki Mukaddem Dede ismindeki bir türbeyi ziyaret ederler. Muharrem'in onuncu günü mersiyeler okurlar; Abdallarca aşure pişirmek borç sayılır. Her ev biraz buğday, pekmez veya şeker, nohut veya fasulye vererek kararlar katarlar, koca koca kazanlarda pişirirler.

Abdalların erkek ve kadınları çok haylazdırlar. Bunlar çiftçilik bilmezler, kadınların çokları düğünlerde oynayarak geçinirler. Bununla beraber namuslu Abdal kadınları da vardır. Erkeklerin bir büyük parçası demircilik, bir parçası çalgıcılık ederler.

Bu zavallıların ve hele kadınların hâlleri çok acınacak bir raddededir. Vaktiyle Abdallar kendi mahallelerine mektep açılması ve cami yapılması için hükümete başvurmuşlarsa da aldıran olmamıştır. Çünkü bunların bu hâlde kalmaları birçoklarının alçak menfaatlerine yarıyormuş.

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay
(Zaman, Nu. 339, s. 2, 18 Mart 1919)

İçel Türküleri

Dün gece gördüm düşümde
Yüce dağların başında
…[5]

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay
(Zaman, Nu. 334, s. 1, 13 Mart 1919)

ANADOLU'DA TÜRKLÜK

MARAŞ TÜRK'TÜR -1-

Maraş Tarihçesi

Maraş kelimesi bugünkü imlâya göre Arapça zannediliyorsa da doğru değildir.[6] Çünkü bu kasaba çok eski zamanlardan beri "Marajî, Maraj ve Maraş" ismini almaktaymış:

Asurî hükümdarlarından Sargon tarafından fethettiği memleketleri hâvi olmak üzere yazdırılan levhada Marajî ismi geçmektedir.[7]

Arapların Marajî kelimesini Maraş şeklinde söylemeleri bu kelimenin Arapça olduğuna delil olamaz. Bugünkü Maraşlılar bu kelimeyi "Maraş" diye söylerler.

Bir aralık -Romalılar zamanında- Maraş kasabası "Kirmanik" ismini almıştır.

1910 senesinde "John Garstang" tarafından Londra'da bastırılmış olan kitapta şu yazılar okunmaktadır. "Maraş'ın Asurîlerce adı "Markaj" imiş, asıl Hititlerce "Margazi" olduğu anlaşılıyor. Bu kelime Boğazköy'de bulunmuş olan bir mıh yazısında görülmüştür. Hititler ve Mısırlılar muahede yaptıkları zaman mıh yazısını kullanırlarmış. O vakitler mıh yazısı resmî yazıymış, bu yazıların birisinde "Maraş"ın adı geçer."

Bu kelimenin Arapça olduğunu iddia edenler şu " " beytiyle ve kamûs tercümesinin "E'l-Maraş mekteb vezninde Şam'da Antakya karibinde bir belde adıdır; ve E'l-Maraş makad vezninde bir cins güvercine derler ki uçarken taklabazlık eder" sözleriyle ispat etmek istiyorlarsa da yanılıyorlar.

Nitekim Halep kelimesi de öyledir; Arap tarihçilerine göre bu isim Hazret-i İbrahim tarafından verilmiştir. Şehrin tesisinde süt sağılıp dağıtıldığı için bu isim kalmış imiş: Hâlbuki "John Campell" tarafından Newyork'ta bastırılmış olan kitapta "Kilib, Hitit ve Akat dillerinde Allah manasınadır." diyor ve Halep'in eski adının Kilib olduğunu kaydediyor.

Maraş'ın tarihine gelince! Maraş kasabası vatanımızın en eski şehirlerinden birisiymiş. Maraş tarihin bahsettiği zamanlardan beri iki defa yerini değiştirmiştir; Maraş evvelce "Ergenez" adı verilen ırmağın kenarındaymış; bu çay şehrin ortasından geçermiş ve son derece şehir mamûrmuş.[8]

Bugün ihtiyarlar arasında söylenilen bazı rivayetler de bunu teyit eder. Güya kadınlar iplik eğirmek üzere çayı geçerlerken sular birden bire taşarak yüz kadar kadın boğulmuş. Bundan sonra ahali çaydan uzak yurt tutmuşlar imiş.

Tabiî bu gibi sözlerin ilmî değerleri yoksa da yine bir hakikat bulaşığı olsun vardır.

Bugün Bulanık adı verilen ve eski

Maraş'ın bulunması muhtemel olan yerde birçok höyükler ve eski eserler vardır. Ergenez'in kenarında bu yıkıkların temelleri ve kaba mozaikleri görülmektedir.

Maraş'ın ikinci bulunduğu yere yerliler "Kara Maraş" derler: Daha yakın zamanlara kadar burada hamamlar ve camiler varmış; fakat bugün büyük bir yıkıntıdan bir şey kalmamıştır. Şehri, Kara Maraş'tan bugünkü bulunduğu yere kaldıran (Zulkadir= Dulkadir) Oğulları'ndan Alaüd-devle Bey'dir.[9] Birçok tepecikler üzerinde bulunan bugünkü Maraş müdafaaya daha elverişli ve havası daha iyi olduğu için buraya kaldırılmış imiş.

Maraş'ta sırasıyla Hititler, Asurîler, Romalılar, İranlılar, Bizanslılar, Araplar, Türkmenler = Dulkadiroğulları hükümet sürmüşlerdir.

Bundan 4 bin yıl önce Anadolu'da büyük ve uyanık bir milletin yaşamış bulunduğu bugün meydana çıkmıştır. Bu millete Tevrat "Het, Hetiet, Hetim", Asurîler "Hati", Mısırlılar "Haytas, Heta" ve bugünkü Avrupa âlimleri "Hitit" adını veriyorlar.

Roma ve Yunan tarihleri ile en eski tarihler hiç bu milletten bahsetmiyorlar. Yalnız bunlara ait birtakım vakalar Tevrat'la Mısır hiyerogliflerinde ve Asurîlerin mıh yazılarında vardır:

Bu vesikalar daha çok yeni olarak toplanmaya başlandığı ve Hititlerin kendi yazıları hâlâ okunamadığı için bunların tarihleri çok noksandır.

Ankara, Maraş, Malatya, İçel, Niğde, Konya, Uşak, İzmir gibi Anadolu'muzun birçok yerlerinde ve Suriye ile Filistin'de Hitit eserlerine rast gelinmektedir. Bu eserlerden anlaşıldığına göre Hititler Anadolu'da ve Suriye'de uzun zamanlar hüküm sürmüşlerdir.

Anadolu'da bulunan eserlerin en eski ve en ibtidaisi Hitit eserleridir. Hitit eserleri kaba saba, bayağı ve basit şeylerdir. Roma ve Yunan eserleriyse çok ince ve güzeldir. Anadolu'da bu eserleri yan yana görmek sanatın basamak basamak nasıl ilerlemiş olduğu hakkında güzel bir fikir verir.

İngiliz müelliflerinden "Sebes" diyor ki "Vaktiyle Maraş'ta bulunan bir taşta bir ziyafet resmi ve birtakım musiki aletleri tersîm edilmiştir. Lir, trampet, bir cins gitar ve başkaları gibi… Bundan anlaşılıyor ki Hititler epeyce medeniymişler. Hititler evlerinde sandalye kullanırlarmış; bu sandalyelerin arkaları işlemeli ve oymalıymış; yemek vaktinde dahi sandalyeye otururlarmış, Hititler gümüş şeyleri ve kapları dahi kullanırlarmış. Onlar bu madeni bol bol Boğa Dağları'ndan çıkarırlarmış. Asurîler Kargamış'ı elde ettikleri zaman birçok altın aşırmışlardır."[10]

Maraş, Hititlerin belli başlı şehirlerinden bulunduğu ve yüzde seksen Hititlerin Türk oldukları ihtimali için burada Hititler hakkında ufak tefek malûmat vererek, Zulkadir "Dulkadir" oğullarına ve Türkmenlere geçmek istiyorum.[11] John Campell, John Garstang, Muallim Sebes, Govaiter ve başkaları gibi birçok İngiliz müelliflerinin fikirlerine göre Hititler Turanî bir millettirler. Birtakım şeylerde Hititlerin Turanî bir

kavim olduklarını göstermektedir. Hitit heykelleri tam bir Türk tipini gösterirler: Boy kısa, omuzlar geniş, vücut tıknaz, kollar kısa ve fakat kuvvetli, gözler büyükçedir. Eski Hititler ile bugün Adana taraflarında oturan Karsanî Yörükleri arasında birtakım etnografya uleması bazı münasebetler buluyorlar. Bugünkü Maraşlılar kıyafetleri ve çehreleri, burnu kalkık pabuçları, uzun abalarıyla tam bir Hitit'i gösterirler.

Bazı kelimeler de Hititlerin Türk olduklarını göstermektedir. İngiliz müelliflerinden John Campell'in tahkikine göre Kargamış kelimesinin doğrusu -Hitit ve Akat dillerinde- kırgümüş imiş, Malûm olduğu üzere kır, sahra manasınadır. Çok bitek olan Kargamış ve "Cırables"e bu ad verilmiş olsa gerektir. Kargamış'ın Hititlere payitaht olduğunu Mösyö "S-R-Conder-" yazıyor.

Bugünkü Halep vilayetinde "Amik Ovası" adında bir ova vardır ki Hititlerce "Komozen veya Hodkumuh" adıyla anılırmış. Burası Hititler zamanında çok mamûrmuş. Bugün bile Kafkasya'da "Kumuk" adında bir Türk oymağı yaşamaktadır. Vaktiyle Kumukların bir parçası buraya göçmüş ve oturmuş olabilirler. Mesela: "Kıl" denecek yerde "ıl" derler. Kumuk ve kumuh kelimesi umuk ve amik şekline girmiş olabilir.

Hitit krallarından "Sapalu, Motalu, Hanini, Saru" gibi hükümdarların adıyla da Hititlerin Türk olduklarını gösterirler.

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay

MARAŞ TÜRKÜLERİ - 1

Hey ağalar ne olurmuş
Hâli dosttan ayrılanın
Gurbet ele düşer imiş
Yolu dosttan ayrılanın

Gül dikensiz bitmez imiş
Bülbül gülsüz ötmez imiş
İşe güce yetmez imiş
Günü dosttan ayrılanın

Gökten turnalar çekilir
İner yerlere dökülür
On beş yaşında bükülür
Beli dosttan ayrılanın
2
Bahâr oldu deli çaylar coşuyor
Hey ağalar; dur bilmem; ağlarım
Gece, gündüz dost aklıma düşüyor
Yollar ırak durabilmem; ağlarım

Asla hiç kalmadı ağıt tutanım
Cilve ile kul üstüne yatanım
Mecnûn oldum terk eyledim vatanım
Bizim eller nerde bilmem ağlarım

Gidin nazlı yâri bana getirin
Yâr gelmezse selâmımı yetirin
Be hey kaşı karam senin hatırın
İkide bir sorabilmem ağlarım

"Derdi Çok" ey kalk duralım zikre[12]
Sil gönlümü gayrı varmam fikre
Yarın, birgün olur Münker, Nekir'e
Doğru cevap verebilmem ağlarım.

(Toplayan) Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay
(Zaman, Nu. 352, s. 2, 7 Nisan 1919)

ANADOLU'DA TÜRKLÜK

MARAŞ TÜRK'TÜR -5-

Nasırüddin Mehmet Bey ilk günlerinde amcalarıyla ve başka Türk-men beyleriyle hayli uğraşmıştır.

Nasırüddin'in Karamanoğulları ile arası iyi gitmiyordu. Zaten Karamanoğulları Mısırlıları gücendirmişlerdi. Nasırüddin Mehmet Bey Mısırlılardan aldığı kuvvetle Karamanoğlu Mehmet Bey üzerine yürüdü; Mehmet Bey'in askerini bozarak kendisini tuttu ve zincire vurarak Mısır'a yolladı.

Bunun üzerine Mısır sultanı tarafından Nasırüddin Mehmet Bey'e Kısarye ve Trablus vilayetleri dahi verildi.

Nasırüddin Mehmet Bey 843 senesinde Mısır'a bir gezinti yaptı. Mısır Sultanı "Melik Zâhir" bütün beyleriyle ve memleketinin eşrafıyla karşıya çıktı. Büyük bir alay ile Mısır'a kabul edildi.

Nasırüddin Mehmet Bey doğruca kaleye gitti ve sultan-ı Mısır ile uzun uzadıya görüştüler. Oradan "Emir Nevruz" sarayına konduruldu. Nasırüddin Bey'e her türlü ikram ve iltifat yapıldı. Mısır Sultanı "Melik Zâhir"e Nasırüddin Bey'in kızı verildi ve düğünü yapıldı.

Bir müddet Mısır'da kaldıktan sonra Nasırüddin ülkesine döndü. Nasırüddin Bey düşünceliydi. Osmanlıları dahi iyi kullanmıştı. İkinci Sultan Murat Han Hazretleri de kendisine yardım etmiştir. Osmanlıların yardımları yüzünden Karamanoğlu İbrahim Bey'i yendi ve elinden Kayseri'yi aldı. Nasırüddin Bey 83 yaşındayken ölmüştür. Dulkadiroğulları'ndan ilk defa döşeğinde, eceliyle ölen bu olmuştur.

Süleyman Bey

Nasırüddin Mehmet Bey'den sonra yerine oğlu Süleyman Bey 846 senesinde geçmiştir. Süleyman Bey çok şişman ve etliymiş, yemeği fazla yer ve son derece uyurmuş. Kadınlara da fazla düşkünmüş. Dört kadından ziyade nikâhla kadın almış olduğunu rivayet ederler.

Süleyman Bey kavgadan hiç hoşlanmaz, rahat ve sükûneti severmiş. Etraftaki padişahlar ve beylerle iyi geçinmiş, kimseyle arayı açmamıştır. Ülkesini de güzel kullanmış ve hiçbir gürültü çıkmamıştır.

Yalnız Süleyman Bey yüzünden Karamanoğulları zedelenmiştir. Süleyman Bey 'in çok iyi bir atı varmış. Karamanoğlu İbrahim Bey bu atı işitmiş Süleyman Bey'den istemiş; Süleyman Bey vermemiş. Bunun üzerine Karamanoğlu atı bir Varsak Yörüğü'ne çaldırtmış.

Süleyman Bey Sultan Murat Han Hazretleri'ne "Ben atı size armağan olmak üzere hazırlatmıştım." diye haber göndermiş. O sırada da padişah hazretleri Selanik'i almış. Etraftaki hükümdarlara "Selanik'i aldım." diye kâğıtlar gönderiyormuş. Bu kâğıtla birlikte bir kâğıt daha yazdırmış ve Dulkadirlilerden çalınan atın kendisine gönderilmesini istemiş. Karamanoğlu atı

vermemiş. Padişah hazretleri kızmış ve Karamanoğlu üzerine yürümüş. Süleyman Bey'in beş tane kızı varmış; en güzelini seçmek üzere Hızır Ağa'nın kadını Maraş'a gönderilmiş. Kızların en güzeli bulunan "Sitti Sultan"a padişah namına yüzük takılmış ve nişan bırakılmış.

Tekrar Hızır Bey'in kadını Saruca Paşa ile Süleyman Bey'in sarayına gelmiştir.

Süleyman Bey'in en büyük adamları Sitti Sultan'ı Bursa'ya kadar getirmişler. Bursa'nın uleması, şeyhleri, kadıları büyük bir alayla gelini karşılamışlardır. Sitti Sultan Edirne'de yaptırmış olduğu Sultan Cami-i Şerifi'nde gömülmüştür. Süleyman Bey 858 senesinde ölmüştür.

Niğde Maarif Müdürü Besim Atalay

* tayfun_haykir@hotmail.com

[1] Bu açıklamanın ardından "İçel coğrafyasını gösteren bir harita verilmiş.

[2] "Anadolu'da Türklük" isimli yazı dizisinde Besim Atalay bazı dipnotlar kullanmıştır. Yazarın dipnotları ile bizimkilerin karışmasını önlemek için tarafımızdan yazılanların sonuna "T. H." kısaltmasını ekledik.

[3] Gazetenin bu nüshasını sadece Beyazıt Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us koleksiyonunda bulabildik. Mevcut olan bu nüsha da alt tarafından kesilmiş. Yukarda yazdığımız ve iki sütundan oluşan yazının yukarıdaki kısmı ilk sütuna aittir ve alt kısmı kesilmiş olduğundan yazının sadece mevcut olan kısmını Latin harflerine aktarabildik. (T. H.)

[4] Yazının, ikinci sütunun başından devamı. (T. H.)

[5] "İçel Türküleri" başlıklı bu manzumenin devamı kesilmiş. Diğer dipnotta belirttiğimiz üzere bu sayının başka sağlam nüshasına ulaşamadığımızdan devamını aktaramadık. (T. H.)

*** Soy: baba tarafından, sop: ana tarafından olan akrabaya denir…**

[6] Arap şairlerinden Müftî'nin Âl-i Hamedan'dan Seyfü'd-Devle'yi ve Maraş şehirlerini metheder güzel bir kasidesi vardır.

[7] Simon ve Haytiya'nın Küçük Maraş Tarihi!

[8] Tarih-i Caferî.

[9] Mahkeme-i şeriyenin eski sicilleri.

[10] Nitekim Boğa Dağı'ndaki Bulgar madeni yanında "Yazılı Taş" adında büyük bir Hitit kitabesi vardır.

[11] Maraş taraflarının Asurîlerin, İranlıların, Romalıların, Bizanslılar ve Arapların vakaları ve hükümetleri "Maraş Tarihi"nde yazılmıştır.

[12] "Derdiçok" Maraş taraflarına gelmiş bir saz âşığıdır; tercüme-i hâl gelecektir.

[13] "Maraş Türk'tür -5-" isimli yazı bu isimdeki yazı silsilesinin beşinci kısmı gibi algılanmamalıdır, "Maraş Türk'tür -1-" isimli yazıdan hemen sonra yayınlanmıştır yani yazı dizisinin ikinci kısmıdır. Muhtemelen numaralandırmada bir yanlışlık yapılmıştır ama biz metnin orijinaline sadık kalarak başlığı "Maraş Türk'tür -5-" şeklinde aktardık. T. H.

MARAŞ TÜRKÜLERİ - 5

Yiğitlik eğlencesi nazlı bir suna
Öter dertli dertli varsam tutulmaz.
Kaldırmış başını arar yoldaşın
Öter dertli dertli varsam tutulmaz.

Kara kaş altında öpem gözleri.
Canıma kâr etti şîrîn sözleri;
Gönül eğlencesi bana nazları.
Öter dertli dertli varsam tutulmaz.

Açılmış yanakta güller şakır
Dudaklar deprenir; dilleri okur.
İşittim sesini Mevlâ'ya şükür.
Öter dertli dertli varsam tutulmaz

TÜRKÜ

Selâm edin beni aldayan yara
Dâl etti kadimdi; kaddi dâl olsun
Beni hâlden hâle eyledi tebdil
O da bencileyin özge hâl olsun.

Yüce dağlar meskenimdir; elimdir
Kadrimi bilenler özge yârimdir.
Bana yâr olmazsa Mevlâm kerîmdir.
Başı peyker, ayakları gül olsun.

Besim Atalay
(Zaman, Nu. 359, s. 2, 23 Nisan 1919)

NİĞDE/BOR KAYNAKLI DÖRT CÖNK VE MUHTEMEL NİĞDELİ ÂŞIKLAR

Dr. Namık ASLAN*

Folklorumuzun birinci elden kaynakları arasında sayılabilecek bu müstesna kültür hazineleriyle ilgili olarak daha önce yapılan değerlendirmeler bağlamında kısa bir girişle başlamak istiyoruz.

Cönklerle ilgili olarak M. Şakir Ülkütaşır, Müjgan Cumbur, İbrahim Arslanoğlu, Hikmet Dizdaroğlu, Sabri Koz, Orhan Şaik Gökyay, Şükrü Elçin, Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin, Doğan Kaya, Orhan Yavuz gibi bilim adamlarının yayınlanmış makaleleri yanında pek çok Lügat ve ansiklopedide de bilgi verilmiştir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmeler umumiyetle birbirlerini tekrar eder ve onaylar mahiyette olup, daha çok cönk adı, şekli ve içeriği üzerinedir. Bu çalışmalar içerisinde en kapsamlı olanı hiç kuşku yok ki Orhan Şaik Gökyay'a ait olanıdır. Gökyay, yaklaşık otuz kadar cönkü tek tek inceleyerek şekil ve muhteva hususiyetleri bağlamında genel değerlendirmeler yaptıktan gayrı, "cönk" kavramının aslı, anlamı ve edebiyat terimi olarak ne ifade ettiği hususları üzerin de oldukça önemli bilgiler vermiştir (Gökyay 1984:107-173).

Araştırıcıların üzerinde hemfikir oldukları haliyle cönk: Başta halk şairlerinin şiirleri olmak üzere tekke ve divan şairlerinin şiirleri ile çeşitli folklorik bilgilerin kaydedildiği ve uzunlamasına açılan, sırtı dar, ensiz, kimi deri kaplı, kimi kapsız deftere verilen addır.

Doğan Kaya; kendinden önce bu bağlamda yapılmış çalışmalar ve şahsi kütüphanesinde yer alan kırk kadar cönkü de inceleyerek ulaştığı bilgiler ışığında, cönklerin genel özellikleriyle ilgili (belli bir ebatlarının olmadığı, sayfalarının çoklukla numaralandırılmadığı, birden fazla kişi tarafından yazılabildikleri, 10 ila 300 sayfa arasında değişebildikleri, önceki yüzyıllara ait cönklerin sonraki yüzyıllarda yazılanlara kıyasla kâğıtlarının daha temiz ve iyi terbiye edilmiş olduğu, içlerinde sadece saz şiirlerinin değil divan şairlerinin şiirleri ve folklor kapsamında her türlü materyalin bulunabildiği hatta kimi özel notlara bile rastlanabileceği, … vb gibi) on beş kadar madde belirlemiştir.

Doğan Kaya'nın Sivas yöresi cönkleriyle ilgili yaptığı bu tepsinler, bizim incelemeye esas aldığımız Niğde/Bor kaynaklı dört cönk için de büyük bir ekseriyetle geçerlidir. "Cönk" kavramı bağlamında daha önce yazılanları tekrara düşmemek için yazımızın sonunda yeterli bilgilere ulaşabileceğiniz bir bibliyografya vermekle yetineceğiz. Ancak bir hususun altını çizmekte yarar görürüz.

Cönklerin folklor ve edebiyat terimi olarak ne mana ifade ettiği ve kültürümüz açısından ne kadar önemli eserler olduğu bilinmesine rağmen, akademik çevrelerce fazla ilgi görmediklerini belirtmek isteriz.

* Niğde Üniversitesi Fen-Ed.Fak. Türk Dili ve Ed. Bölümü Öğretim Üyesi (namikaslan@nigde.edu.tr)

Çokça bozuk hatta yer yer yanlış bir imla ile amatörce hazırlanmış olmaları, Latin harflerine aktarılması noktasında özellikle akademisyenler açısında risk oluşturmaktadır. Yanlış okuyabilme korkusu, araştırmacıları bu eserlerden uzaklaştırmaktadır. Böyle olunca özel ellerde çürümeye terk edilenler bir yana korumaya alınıp kayda geçirilmiş olanların bile değerlendirilebildikleri söylenemez. Seslerini ancak bu eserlerden duyabileceğimiz belki binlerce, on binlerce şaire müebbet hapis muamelesi yaptığımızı, üstelik duymazlıktan, görmezlikten gelerek daha büyük acılara gark ettiğimizi, ruhlarını, kemiklerini sızlattığımızı düşünüyorum. Bu duygularladır ki, özellikle yüksek lisan öğrencilerime seminer ödevleri hazırlatmak suretiyle şahsi kütüphanelerde tesadüf ettiklerimiz yanında özellikle Millî kütüphane üzerinden ulaşabildiğimiz cönkleri Latin harflerine aktarmak suretiyle çalışmalar yaptırtmakta ve yapmaktayım.

Mükemmel metinler kurguladığımız, yüzde yüz doğru okuduğumuz iddiasında asla değilim. Ancak şundan eminim ki, belki de bazılarının yüz elli, iki yüz yıllık esaretlerine son verdim, onları hürriyetlerine kavuşturdum diye düşünüyorum.

Aşağıda Bor Halil Nuri Bey Kütüphanesi, Pîrîzâdeler El yazması Eserleri Bölümünde 3711, 3712, 3713 ve 3714 numara ile kayıtlı iken 2004 Haziranında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne gönderilen dört cönkü tanıttıktan sonra, Niğde bölgesinden olduğunu düşündüğümüz şairlere ait şiirlerden örnekler vereceğiz.

Birinci cönk, 10x23 cm. boyutlarında olup 84 varaktır. Cönk ciltsiz olup üstten dikişli ve sayfalar renkli kâğıtlardandır. Genel olarak düzensiz ve bakımsız olduğu söylenebilir. Cönkün 1800-1836 yılları arasında tamamlandığı müstensih notlarından anlaşılmaktadır. Defterin muhtemel sahibi, Ali Beg-zâde Molla Mehemmet Ağa'dır. Ancak cönkte yer alan şiirler tek kalemden çıkmış değildir. Bu durum yazıdan anlaşıldığı gibi şiirlerin kim tarafından deftere kaydedildiği hususunda da bilgiler mevcuttur. Cönkte Molla Mehmet Efendiden başka, Mahmut Efendi ve Hafız Musa'nın kaydettiği şiirler de bulunmaktadır. Âşık Şem'î ve Kuddusî ağırlıklı olmak üzere Yunus Emre, Âşık Ömer, Tahir Efendi, Nurî, Hüdâyî, Nesîmî, Hüdâverdi, Niyâzî, Kudretî, Meknûnî, Dertli, Kânî, Frâkî ve İrşâdî'ye ait şiirlerin yanında, mahlassız şiirlerin de yer aldığı cönkte son bölümde olmak üzere bir hayli Arapça metin ve dualar da yer almaktadır.

İkinci cönk, 11x23 cm ebatlarında olup, 125 varaktır. İlk cönkten daha bakımlı ve kahverengi deri ciltlidir. Ancak sayfalarının durumu itibariyle birinci cönkle aynıdır. Sarı, pembe, mor, maviye ve yeşile çalar kâğıtların iki ayrı noktadan dikişle tutturulduğu cönkte sayfalar hayli yıpranmış hatta yırtılıp kopmuş vaziyettedir. Sayfaların kronolojik bir sıra takip ettiği de söylenemez. Anlaşılan defter sonradan tamir görmüş ve sayfa yerleri de karıştırılmıştır. 123. sayfada hicri 1223 tarifi yazılmış iken 5. sayfada 1276, 10. sayfada 1277, 54. sayfada 1291 tarihleri yazılıdır. Tahminen 60 yıla yakın bir zamanda tamamlanmıştır. Şiir sonlarındaki müstensih adlarından beş ayrı kişinin muhtelif zamanlarda bu deftere şiir yazdıkları anla-

şılmaktadır. Bu isimler; Molla Mehmet bin Ali, Katib Kündekar, Molla Halil, molla Süleyman Hasan Efendi ve Mola Celil Efendi'dir.

Âşık Ömer'in şiirlerinin çoğunlukta olduğu cönkte Gevherî, Hüdâverdi, Hümâ, Hüdâyî, Kuddûsî, Seyrânî ve Âşık Kerem'e ait şiirlerle birlikte türkü başlığı altında anonim deyişler ve müfretler vardır. Cönkün son bölümünden itibaren yaklaşık üçte birlik kısmı, Arapça dualar, hadisler ve hutbelerden oluşturulmuştur.

Üçüncü cönk, 11x22 cm. ebatlarında olup 91 yapraktır. İkinci cönkte olduğu gibi kahverengi deri kapaklı olmasına rağmen iç sayfaları hayli yıpranmıştır. Muhtelif sayfalardaki tarihlerin kronolojik olmayışı bu cönkün de sonradan tamir görmüş olabileceğini düşündürmektedir. Cönkün muhtemel sahibinin Mehmet Ragıb isimli küçük yaşlarda şiire merak salmış biri olduğu anlaşılmaktadır. Başka isim kaydı olmamakla birlikte Mehmet Ragıb'tan sonra da bir müddet başka birinde kaldığı tahmin olunabilir. Mehmet Rağıb'ın ; "yukarıdaki parçayı 221 senesinde 12 yaşındayken kaydettim" dediği defterdeki en son tarih 1317'dir. Kendi ifadesiyle 1793'te doğan Mehmet Ragıb'ın yazmaya başladığı cönkün yüz yıla yakın bir zamanda tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Cönkte şiirleri kaydedilen şairleri alfabetik sırayla veriyoruz: Âbadî, Âlî, Âşık Ömer, Eşref-zâde, Fehim, Fethi, Fevzi Baba, Gevherî, Hulûsî, İrfânî, İrşâdî, Kuddûsî, Mahirî, Niyâzî, Sabrî, Telli Hasan, Ümmi Sinan, Vecdî, Yesârî, Yunus ve Zâtî.

Dördüncü cönk ise 10x20 cm. boyutlarında olup 77 sayfadan ibarettir. Bu da ikinci ve üçüncü cönkler gibi kahverengi deri kaplı ancak sayfaları haylice yıpranmış vaziyettedir. Bu cönk sayfalarını dizilişi itibariyle diğerlerinden farklı olup kronolojik bir seyir izlemektedir. İlk sayfada 1252 tarihi vardır. Son yazılan tarih sayfa 48'de 1261 şeklindedir. 48. sayfadan sonra bir tarih yoktur. Cönkün sahibi olduğu şeklinde de üç farklı kişinin notu vardır. Bunlar; Müezzin-zâde Hüseyin Hilmi Efendi, Müezzin-zâde Ali Efendi ve Kahveci-zâde Mustafa Fehmi Efendi'dir.

Cönkte şiirleri yer alan şairler; Âşık Yahya, Esirî, Eşref-zâde, Hulusî, Hüdâyî, Kuddusî, Mevzûnî, Nazifî, Şem'î, Urfâni ve Yunus'tur. Şiirlerin dışında Arapça dualar ve hutbeler de yer almaktadır.

Aşağıda Niğde bölgesinden olduğunu tahmin ettiğimiz şairlerin şiirleri verilecektir.

Dört cönkte Kuddûsî'ye ait yaklaşık kırk şiir vardır. Kuddûsusî'nin bilinen bir isim olması ve divanının yayınlanmış olması sebebiyle incelemeye esas aldığımız cönklerde yer alan şiirlerini burada vermeyeceğiz.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın "Son Asır Türk Şairleri" adlı eserinde Niğde Rüştiyesinde muallimlik yaptığını belirttiği Hüseyin Firâkî Efendinin birinci cönkün 55. sayfasında bir na'tı yer almaktadır.

Na't-ı Resul

Şefî' ü şâfi' ü mutî atâ kıl yâ Resûlallâh
Şehîd ü şâhid ü hayy u likâ kıl yâ Resûlallâh

Cihânın fahr-i (serveri) husûsan kim habîbullâh
Ve ind-Allah mükerremsin vefâ kıl yâ Resûlallâh

Cemâl-i rûy-ı pâkinle mu'azzez muhteremsin sen
Bu nâçîz ümmetin âhın senâ kıl yâ Resûlallâh

Zebân-ı aczim sana salât ile selâm eyler
Fu'âdım nûr-ı aşkınla 'anâ kıl yâ Resûlallâh

Senin zâtına lâyıktır hezârân medh-i evsâfât
Nihâyet bulmadı vasfın sezâ kıl yâ Resûlallâh

Livâ-ül-hamd sancagın müyesser eyle hümâsın
Cem'-i mü'mine hem merâ (safâ) kıl yâ Resûlallâh

Firâkî âsik-i rü'yet anin çün dâim âh eyler
Bu bab-ı dâr-ı hasrete nümâ kıl yâ Resûlallâh

Değerli araştırmacı yazar İsmail Özmel'in "Dünden Bugüne Niğdeli Şair ve Yazarlar" adlı çalışmasının birinci kitap 39. sayfasında hakkında uzun ve önemli bilgiler verdiği Hüdâverdi'nin de iki şiirini tespit edebildik. İlki birinci cönkün 23. sayfasında ikincisi ise ikinci cönkün 79. sayfasında yer almaktadır.

Eli çok da kendi garip sorarsan
Her seherde esen dertli yel benim
İşidip de yanık sadâ duyarsan
Bülbül gibi feryâd eden dil benim

Şimden sonra korkar mıyım ölümden
Asla hata çıkmaz benim dilimden
Nazlı dilber, alırlarsa elimden
Kankı çöller yurdum olsun bil benim

Musibet olmadan yollara varmam
Değme yansın benim cismim kayırmam
Gönül, seni sevdiğinden ayırmam
Neme lazım sultan olsa el benim

Hudâverdi geçti ömrüm vefâya
Genç yaşımda girdim kara hebâya
Kangı bir gün dayanayım cefâya
Ağladıkça çeşmim yaşı sel benim

Türkü

Çünkü yolum düştü gurbet ellere
Ağlama sevdiğim gene gelirim
Seni sevdim diye düştüm dillere
Ağlama sevdiğim gene gelirim

Senin muhabbetin çıkmaz aradan
Ne güzel yaratmış seni yaradan
Unutma sevdiğim beni duadan
Ağlama sevdiğim gene gelirim

Senin muhabbetin bende ezelden
Fariğ oldum geçtim cümle güzelden
***Hüseyin** kulundur senin ezelden*
Ağlama sevdiğim gene gelirim

Sayın İsmail Özmel bey'in ikinci kitabının 18. sayfasında hakkında bilgi verdiği Meknûnî'nin de birinci cönkün 3. Sayfasında türkü diye kaydedilmiş bir şiiri yer almaktadır.

Türk-i Meknûnî

Emr-i haktan böyle çalınmış kalem
Felek bizim gonca gülü soldurdu
Şu dünyada bir murada ermedim
İçmem derken ecel câmın doldurdu

Bu işte kimsenin yoktur günahı
Bunu böyle yazmış takdir ilâhî
Feleğin destinde ecel külahı
Sıkı tuttu dar başıma oldurdu

Ahbaplarım cem oldular geldiler
Ümit kesip öleceğim bildiler
Ol iki dür-dane yetim kaldılar
Boyum yetmez ummanlara daldırdı

Evlatlarım yetim kaldı arada
(Felek) zulmü olma bundan ziyade
Şehit düştü ol Demirayak-zâde
Gözüm göre cenazemi kaldırdı

Çeşmim yaşı sel sel oldu çağladı
Tabip geldi yaralarım bağladı
Mektep içre sabi sıbyan ağladı
Felek bize aksi murad aldırdı

Gam ile geçirdim baharı yazı
Dokundu guşuma bülbül avazı
Karalar giyinsin (haznedar) kızı
Gözüm göre haramiye çaldırdı

***Meknûnî** çagırır perverdigâri*
Rûz u şeb eylerim âh ile zârı
Şefaat eylesin Habib-i Bârî
Kemal-i gerçeğe karar kıldırdı

Mazlûmî(?)

Ey tuhfe kokulu reyhanım benim
Bend itmiş sünbülü laleyi zülfün
Hükm idende titrer cesette cismim
İstedir ednâ-yı â'lâyı zülfün

Ruhlarının çevre yanı al olur
Emdikçe lebinden şükker bal olur
Kişinin serinde müşkil hal olur
Def' ider nime bin belâyı zülfün

İnsan dirler ama galiba peri
İsmin beyan itmem güzelin biri
Talime çıkartmış dizmiş taburu
Kurmuş da geliyor alayı zülfün

Mazlûmî da'vayi gavgayi nider
Âşık olan elbet ikrârın güder
Taraf taraf olmuş durmaz ceng ider
Zapt itmiş burçları kalayı zülfün

Hümâ (?)

Bir bakıp da(sonra yüzün çevirme)
Naz götürmez kara bağrım ezgindir
Al yanağa gonca güller sokunma
Zira canım dost elinden bezgindir

Kaşların çevresi benzer kemâna
Seni gören kâfir gelir imâna
Bu da misal kalsın ahir zamana
Baş bir yana zülüflerin bozgundur

Övmek değil cümlemizden güzelsin
Ceren gibi şu yerlerde tezersin
Niçin böyle melül mahzun gezersin
Humarlanmış ela gözler süzgündür

(İnsafa gel) kerem eyle Hümâ'ya
(Can dayanmaz) şu sendeki simâya
Utanırım halim şudur demeye
(Can hasrette bir busene üzgündür)

Atâ'i ?

1

Seher yeli budur dileğim senden
Nazlı cananıma var selam eyle
Niyâz edip yalvar eylesin vefâ
Hâk-i pâye rûyın sür selam eyle

Sorarsa halimden nergis-i şehlâ
Rûz u şeb çektiğim âh u vâveylâ
Rahm eyler mi acep rûyı mücellâ
Bağlayıp destini dur selam eyle

Huzurunda yarın âh edüb ağla
Def' idüb hicâbı nevâziş söyle
Hâsılı vuslatı temenni eyle
Ruhsâr-ı enverin gör selam eyle

Arz-ı hâcetimi ol yâre bildir
Rakîbin cur'asın sem ile doldur
Atâ'i yârine ez-kadim kuldur
Künh-i esrârına ir selam eyle

2

Rûz u şeb hasretle mahzûn mükedder
Ruhları zîbâdan selam gözlerim
Çaresiz kalmışım budur mukadder
O kaddi tûbâdan selam gözlerim

Günbegün artmada feryâdı elem
Göz açılmaz gamdan ağlayam gülem
Korkarım cemalin görmeden ölem
Mecnûnum Leylâdan selam gözlerim

Atâ'iyem derdim olmaz müretteb
Hicrânınla ettin beni müseyyeb
Kâğıt mı tükendi yoksa mürekkeb
Hâme-i yektâdan selam gözlerim

Hüdâyî?

Yenile bir derde giriftâr oldum
Eliminen yaktım nâra ben beni
Gice gündüz bülbül gibi düşürdüm
Bu aşkınan âh u zâra ben beni

Bugün yâri gördüm kaşların çatmış
Taramış zülfünü gerdana dökmüş
Bizi rakîb dosta devre anlatmış
Nasıl bildireyim yâre ben beni

Der Hüdâyî geçti ömrüm zâr ile
Günbegün ağlarım bu feryâd ile
Göz göre yârimi vermem yâd ile
Hâsılı düşürmem 'âra ben beni

Nâzifî?

(Her gün kan ağlattın kahrın ne bana)
Beni (vurdun yerden yere) hey felek
Dert tüccarı oldum (şu genç) yaşımda
Daha ne gelecek sere hey felek

Karalar mı giydin al belli değil
Düştüm bir ummana hal belli değil
Menzil belli değil yol belli değil
Konak yerim bilmem nere hey felek

Yaras'olan melhem em alup satar
Sevda çeken âşık gam alup satar
İller cümbüşünde dem alup satar
Dert dediğin bana göre hey felek

Nâfizî ask ile derdim dem çeker
Sızılar vücudum yaram em çeker
Eyleşmesin lokman gönül gam çeker
Sinem baştanbaşa yâre hey felek

1813-14 yıllarında Niğde'de yaşanan bir kıtlığın anlattığı destanıyla Zâtî'de üçüncü cönkte bir manzumesiyle yer almaktadır.

Bu esrârı anlar ârif gerektir
Ortalık bir tarz-ı âher bu sene
Günbegün aksine gitmekte cihan
Devr-i felek tarz-ı âher bu sene

Bu senedir senelerin makarı
Bin yılda bir sayd eyledi şikârı
Çıkardı çavdarı kırktan yukarı
Gidip gidip gelmeyesi bu sene

Vaktini şaşırdı yağmuru karı
(Aman virmez dermeğe) mahsülleri
Düşen toluları akan selleri
Çok yerleri harâb etti bu sene

Bir alay Türk ayakları çarıklı
Kıvırtma kuşaklı iri sarıklı
Yalın ayak tabanları yarıklı
Hep ağadan beyden olup bu sene

Birbirinden kaçar oldu ahbaplar
Örtülmek istedi güşâd-ı bâblar
Ehl-i hayâ yüzden atup nikaplar
Çok kimseler muhtâc oldu busene

İkiyüz yirmi dokuzda bu sene
Bir musibet nagah irdi insana
Zâtî der ki ins ü cin ü hayvana
Hakkın bir işaretidir bu sene

İncelemeye esas aldığımız cönklerde Şifayi ve Tahir Efendi'nin de şiirleri olmakla birlikte özellikle Tahir Efendi'nin şiirlerinin Hacı Angı tarafından yapılan çalışmada da yer alması sebebiyle burada yeniden verme gereği duymadık. Aşağıda, üçüncü cönkte tespit ettiğimiz ve türünün güzel bir örneği olduğunu düşündüğümüz İrşâdî'ye ait bir manzumeyle (vezn-i âhar) yazımızı tamamlıyoruz.

1 2 3 4
1 Rûhın ahmer / dişin gevher / şehâ zülfün / muteberdür
2 Dişin gevher / kaddin ar'ar / o meh rûyun /gül-i terdür
3 Şehâ zülfün / o meh rûyun / o gül bûyun / mu'atterdür
4 Muteberdür / gül-i terdür / muatterdür / ne enverdür

O tuğbâ mı / ne bâlâdur / acep yohsa / miyânın mı
Ne bâlâdur / senin kaddin / o bülbül mü / lisânın mı
Acep yohsa / o bülbül mü / o bir hokka / dehânın mı
Miyânın mı / lisânın mı / dehânın mı / ne şükkerdür

Bu ne tendür / bu ne ahsen / bu ne nergîs / bu ne âhû
Bu ne ahsen / bu ne hurşîd / bu ne müjgân/ bu ne lü'lü
Bu ne nergîs / bu ne müjgân / bu ne dendân/ bu ne ebrû
Bu ne âhû / bu ne lü'lü / bu ne ebrû / ne güherdür

A İrşâdî / bu dildâra / ne dersin sen / ey bi-çâre
Bu dildâra / ider Tahsin / gören âşık / hem âvâre
Nedersin sen/ gören âşık / düşer nâra / nedir çâre
Ey bî-çâre / hem avâre / nedir çâre / mukarrerdür

KAYNAKÇA

Alptekin, Ali Berat(1987), "Fırat Havzası ve Doğu Anadolu'da yazılmış cönkler", Fırat Havzası yazma Eserler Sempozyumu, Ankara, s. 227-232.
Aslanoğlu, İbrahim(1976), "Geçen yüzyıllarda Folklorumuza Işık Tutan Kaynaklar", I. Uluslar arası Türk FolklorKongresi Bildirileri, C. I, Ankara.
Cumbur, Müjgân(1974), "Folklor Araştırmalarında Cönklerin yeri", I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, Ankara, s.69.
Dizdaroğlu, Hikmet(1977), "Cönklerde Güvenirlilik Derecesi", Türk Folklor Araştırmaları, XVII (341).
Elçin, Şükrü(1988), "Cönkler ve Mecmualar Üzerine", Halk Edebiyatı Araştırmaları I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.11.
Gökyay, Orhan Şaik, (1984), "Cönkler Üzerine", Folklor ve Etnografya. Araştırmaları, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul, s. 107-173.
Kaya, Doğan, "Kültürümüzde Cönklerin Önemi ve Sivas kaynaklı Cönkler" http://turkoloji.cu.edu.tr/
Koz, Sabri(1977), "Cönk" Mad., Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 2, Dergâh Yayınları, İstanbul.
Paçacıoğlu, Burhan(1996), "Bir Cönk İncelemesi", Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 2, Sivas.
Pakalın, Mehmet Zeki(1993), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I, M. E. B Yay. İstanbul, s. 303.
Sakaoğlu, Saim(1987), "Cönklerin kültür tarihimizdeki yeri", Fırat Havzası yazma Eserler Sempozyumu, Ankara, s.219-226.
Ülkütaşır, M. Şakir(1967), "Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönklerin Değeri", Türk Kültürü, Sayı 60, Ankara, s.905-907.
Yavuz, Orhan(1988), "Türk Edebiyatında Cönkler, Hususiyetleri ve Dili", Türk Dünyası Araştırmaları, Haziran, s.117-131.

YİNE DERGİLER, YİNE KİTAPLAR!

Bedrettin KELEŞTİMUR

Anadolu'yu, güzel coğrafyamı, özümdeki insan karakterlerini en iyi şekilde tarif eden dergilerimizdir. Sözü, kamustan aldık… Ney ile üfledik ona… Kelimeler, kâinatın cezbesiyle uyandı… Aşk ilmiğine boyandı… Ve kanatlandı…

Sessiz kalemler… Bu isim, sükûtun çığlığı gibi geldi bizlere! Belki de, Tokat'ta verilen en güzel hediyeler arasındaydı. Üç yiğitler mi diyeyim adına… Üç sevda ereni mi… Omuz omuza vermişler…

Ali Aydın (sahibi), Harun Kaplan (y. İşleri md) ve Semih Ertürk (Kapak ve iç tasarım)'ın birlikteliğiyle güzel bir eser ortaya çıkmış… www.sessizkalemler.tr.gg adresinden de dergiye, **'sessiz kalemlere'** ulaşabilirsiniz. Sessiz kalemlerin 3. sayısında; Tokatlı Şair Cahit Külebi, Mehmet Emin Yurdakul ve ayın dosyasında Prof. Dr. İsmail Çetişli'nin kaleminden Atila İlhan'ı daha yakından tanıma fırsatını yakalıyoruz.

Dergiye, deneme yazıları, röportajlar, şiirler ve edebi çalışmalar bir farklı zenginlik katıyor.

Rıfat Kaya'nın; **"Bir damla çıkara satma kendini!/ Gaflet, zillet alır öz benliğini./ Zalim olma kurban; sen bil haddini!/ Âlem şerbet şerbet yutsun sevgini."** Mısrala-rından alacağımız çok şeyler var. Sessiz Kalemlerde daha birçok yetenekli imzanın olduğunu burada söylemeliyim. Sayfaları çevirirken, içinize sevgi yumaklarıyla seslenen derginin tasarımı ayrı bir keyif veriyor insana…

BİLGİ YURDU… Bizleri cezbeye getiren bir insan, Mustafa Öztürk. Bu isim, hayatını genç nesillere vakfetmiş bir karakter… Ondaki bütün boyalar, **'tabii…'** Bilgi Yurdu Dergisi'de, **'gençliğe'** hitap eden dergi… Bilgi Yurdu Dergisi, Kayseri'nin öz suyuyla beslenen bilgi çağlayanı… Derginin Haziran 2009 sayısında, Prof. Dr. Aydın Taneri'nin **'millet, milliyet ve Devlet'** isimli çalışması, Yrd. Doç. Dr. Kadir Özdamarları'n, **'Destanlarda Ermeni Olayları'** Ahmet Alkaya'nın, **'Boraltan Köprüsü'** Erol Irmak'ın, **'küreselleşen Kültür ve Yalnızlaşan İnsan'** çalışmaları ilk bakışta göze çarpıyor. Bilgi Yurdu Dergisinde; Fatma Koç, Hakan Bozdoğan, Bektaş Murat, Yusuf Biltekin, Serkan Alp, Dr. Rasim Deniz, Özlem Akşit, Yunus Emre Özkan, İbrahim Güngör imzaları da dikkat çekiyor.

AKPINAR DERGİSİ… Dergilerimizle Anadolu'muza tatlı bir gezinti yapıyoruz. Akpınar'la Niğde'deyiz… Derginin Sahibi ve Sorumlusu, İsmail Özmel… Genel Yayın Yönetmeni, Dr. Nedim Bakırcı… Derginin Nisan2009 sayısında; Prof. Dr. Nurullah Çetin, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ekiz, Şahin Uçar, Nail Tan, Ahmet Vehbi Ecer, H. Rıdvan Çongur, Sabahattin Çankaya, İsmail Özmel, Mevlüt Yıldırım, Bedrettin

Keleştimur, Pınar Öztürk, Enver Kapağan, Dilşad Güven, Onur Akbaş, Murat Soyak, Dr. Yüksel Gemalmaz, Özden Serin imzalarıyla zengin bir edebi sofra kurmuş! Kendine has her biri özgün çalışmalar…

HARPUT'TAN ESİNTİ…

Elâzığ Müftülüğünün aylık dergisi… Mayıs 2009 sayısıyla 4. yılında okuyucusuna bir daha merhaba diyor. İl Müftümüz Ömer Kocaoğul, Diyanet İşleri Başkan Yrd. Doç. Dr. Fikret Kahraman, Mustafa Türkgülü, Dursun Ali Şeker (Muş Müftüsü), Bedrettin Keleştimur, Mükremin Ötlegen, Abdullah Yakalı(Palu İlçe Müftüsü), Nihal Aladar, Rüveyde Nida Yıldırım'ın kalemleriyle okuyucusu ile buluşuyor.

Dergide, Zafer Şen ve Ediz Erşen'in Elâzığ Musiki Konservatuarı Derneği Başkanı ile yapmış oldukları geniş bir röportaj yer alıyor.

VE AĞIN SANAT DERGİSİ…

Ağın Kültür ve Dayanışma Derneği Adına(Ankara) Ahmet Deviren'in sahipliğini yaptığı yılların edebi dergisinin emektarı, çilekeş ismi Altan İlter sadece derginin Yazı İşleri Müd. Değil bilumum yükünü de çekiyor.

Ağın Düşün ve Sanat Dergisi ilk çıkış tarihi 1950'li yıllara kadar uzanıp gidiyor. Derginin Yazı Kurulunda; Altan İlter, Ahmet Deviren, Mevlüt Öksüzoğlu, Mehmet Ergönül her sayısında belli bir çerçeve hazırlıyorlar.

Ağın denilince, **'eğitim…'** aklımıza gelir. Ağın, Elâzığ'ın belki de, arazi bakımından en küçük ilçesi… Ama, Elâzığ'a olan katkılarını tartıya alınamayacak kadar ağır! Ağın, bir yürek ve şehrin en kadim yüzü. Derginin Mayıs2009 sayısında, Ağın'a yolculuk ediyoruz. Eski adetlerimiz, geleneklerimiz, düğünlerimiz, toylarımız bir daha gözler önüne geliyor. Kalemlerimiz, **'hatıralarla Ağın'** a yolculuk ediyor… Gurbetten sılaya doğru bir içli yolculuk başlıyor; hikâyesinde, şiirinde, deneme yazısında…

Dergilerde, Anadolu'yu buram buram yaşıyorsunuz… Bir Türk Edebiyatı'yla Ahmet Kabaklı Hocamızın sıcak iklimine, Bizim Külliye ile Elâzığ'a, Bir Kümbetle Tokat'a, Bir Erciyes'le Kayseri'ye, Bir Yenises' le Osmaniye'ye, Bir Yüzakı'yla İstanbul'a, Bir Bizim Ece'yle Salihli'ye Bir Duygu Seliy'le Isparta'ya ve burada daha isimlerini zikredemediğimiz dergilerimizle Anadolu'yla kucaklaşıyorsunuz. **"Türkçe'm benim dil bayrağımdır"** sözünün teneffüs edildiği dergilerimizi her zaman saygıyla yad etmek bizlerin borcudur.

YAHYA BABA!..

Bu yazımızda da elektronik posta adresimize gönderilen bir hikâyeden söz edeceğiz. Anadolu için **'erenler meclisi'** derler ya! O erenlerden 'Yahya Baba'yı birlikte ders alacağımız bir kıssayla anmak istiyorum. Bizlere gönderilen kıssaya hiç dokunmadan kelimesi kelimesine sizlere aktarıyorum;

Yahya Baba, II. Bâyezid Han zamanında, Edirne Bâyezid Külliyesi'nin aşçılarından biridir… Arkadaşları hoşaf, kebap, sebze, bakliyat pişirir. Ama onun ihtisası pilavdır.

Mübarek işe girişti mi, ibadet ettiğini sanırsınız. Pirinçleri salâvat getire getire ayıklar, yağını tekbirlerle eritir. Tuzunu Besmele ile suyunu Fatihalarla salar. Zaman zaman gözünü yumar, enbiyayı, evliyayı aracı yapar, Allah' tan bereket arzular.

Onun pilavı herkese yeter, hatta artar. Ancak o tek pirinç tanesine bile kıyamaz,

artanı Tuna nehrine atardı. Balıklar onun geleceği saati bilir, köprübaşında toplanırlardı. Bu farklı duruma şahit olan kilerci, bakar ki pilav artıyor, pirinci aşçıya az vermeye başlar. Ama Yahya Baba bir kere bile "Bu pirinç yeter mi?" demez.

Kilerci şaşkındır. Her gün pirinç miktarını biraz daha kısar ama pilav azalmaz, aksine çoğalır. Yine Herkes doyar, Tuna' nın balıkları bile nasibini alırlar. Kilerci, bunu izah edecek tek kelime bilir: "Bu bir keramet!" Çok dener ve emin olunca Padişaha çıkar: Bu Yahya Baba boş değil sultanım der, hâlbuki biz ona amele muamelesi yapıyoruz.

Bâyezid Han gönül ehlidir ve aşçı ile tanışmak ister. Kilerci ile bir plan yaparlar. O gün Yahya Baba'ya çok az, hatta gülünç denilecek kadar az pirinç verilir. O her zamanki gibi okur, âlemlerin Rabbi'nden Halil İbrahim bereketi diler. Pilavı çok lezzetli olur, üstelik kazanlara sığmaz. Yahya Baba artanları yine yüklenir, Tuna' nın yolunu tutar. Tam kepçeyi daldırıp balıklara atarken Padişah ortaya çıkar:

"- Ne oluyor bre aşçı der. Yoksa devlet malını israf mı edersin?" Karşısında padişahı gören Yahya Baba tutulur kalır. Ancak balıklar kafalarını sudan çıkarıp: "- Koca devletin artığını bize çok mu görüyorsun Sultanım?"deyince Bâyezid Han hayretler içerisinde ne yapacağını şaşırır.

Bu esnada Yahya Baba öylesine mahçup olur ki, mahcubiyetinden Allah' a sığınıp secdeye kapanır.

Şaşkınlığını atlatan Bâyezid Han onun kalkması için seslenir. Yahya Baba hiç hareket etmeyince yanına gider.

Elini omzuna dokunduğunda acı gerçekle karşı karşıya kalır.

SARI SABIR

ölü bir yüzüne bakıyor şehrin
ıslık çalan pervazları odanın
güneş çekilirken perde perde
gökyüzü alev alev yangın

omuz silkip hayata tek nefes
veda bırakmış minik serçe
o gidince bilindi
adı defne

küf kokan kuytularda şikayetsiz
silkeliyor saçlarından toprağı
boş kucak saklı hüzün
sarı sabır hırka giymiş
bir küçük kadın

aralıksız yağan yağmur
bir rüzgar bir fırtına
ağlayarak başlar başka hayatlar
başka odalarda
bir defne yeşerir şimdi
toprakta

Esin ARDIÇ

NERGİS

Suların aynasına bakma nergis!
Sular aldatır,
Çoğalır halkalarında zamanın büyüsü
Bir kuş kanatlanır birden, yalnızlığına uçar
Bir mektup geç gelir adresine
Eksik kalır bir hayat,
Ve üşür gençliğin kış güneşi
Bir gurbet sılaya dönüşür, sıla gurbete
Mesafeler kalkar, bir kutlu şölen olur
Suların aynasında nergis!
Akseden kendi güzelliğindir
Suların değil.!
Esrarlı gülüşlerinden uzak dur nergis!
Yaran sırnaşır şehla bakışlarına
Mahrem pencerelerde kavuşma vakti
Rolünü ezberlemiş kadınlar geçer
Kadınlar ummadık yerlerden geçer
Hatırla Nergis!
Aşkı gündemde tutan zamandır
Yoluna büyük tuzaklar kurulur
Tutarsın bir kar vakti ateş yakarsın
Türküler ısıtır yüreğini, ellerinde yağmur telaşı
Bir dost gibi selamlarsın kendini
Ve en güzel cariyesi olursun kendi krallığının
Esrarlı gülüşlerinden uzak dur nergis!
Yaran sırnaşır şehla bakışlarına

Gözler senin gözlerindir
Ahuların değil!
Uzak göllerden kardan kanatlarınla
Süzülen beyazlığın rengine aldan nergis?
Nedir aydınlığına erken düşen bu gece?
Dilimde türküleri saklı yazdan
Ve nedir temennası ateş olan bu dua?
Çeker kandilimizden çaldığımız alevi
Uzak göllerden kardan kanatlarınla
Süzülen senin beyazlığındır, nergis
Kuğuların değil!
Yankısı bir gül gibi kalbime çarpan
Senden fazla bir şey değildi hayat
Kendimi kapıların ardına sakladım
Sesimi rüzgârların
Soylu bir eda seçtim kendime
Kıskandı şairler, kıskandı tüm yalancılar
Bir sen yüceldin içimde nergis
Baktıkça suların efkârlı aynasına
Başlar kendine kavuşma telâşları
Yankısı bir gül gibi kalbime çarpan
Hep senin avazındır, nergis
Puhuların değil!

Ali İhsan KOLCU

DENEME

HER MUTLULUĞUN BİR BEDELİ VARDIR

İsmail ÖZMEL

Mutluluk diyor, ellerinizi ovuşturuyorsunuz. Ne güzel şey mutlu olmak, mutlu yaşamak. Mutlu olmanın şartları üzerinde hiç kafa yordunuz mu? Dahası mutluluğun da bir bedeli olacağı aklınıza geldi mi?

Bu konuda biraz sesli düşünelim, ne dersiniz? Meselâ, akşam yatağa uzanmadan önce, gün içinde ne yaptığınızı, zamanı nasıl değerlendirdiğinizi hiç düşündünüz mü? Günün uygun bir saatinde, yarın ne yapacağım diye beş on dakika düşünüyor, bir program yapıyor musunuz? Kendinizi yeri geldikçe sorguluyor musunuz? Kendinizi hatalı bulduğunuz zamanlar oldu mu?

Ağaçtan güzel meyveler toplamak isteyenler, önce bir meyve ağacı dikmeyi düşleseler nasıl olur? Ağaç dikme hayali olmayanlar, meyve toplama rüyası görebilirler mi? Bir de dikilen ağacın bakımı, korunması vardır.

Bir mevsim ağaçlar uykudadır, baharın rüyası ile uyur. Gözlerini açtığında çiçekleri ve sonra yaprakları ile eski giysilerine bürünür. Belli ki hasat düğününe hazırlık var. Bütün yaz, güneşle topraktan gelenleri, yapraklarında buluşturur ve güzle birlikte meyveler bütün göz alıcı görüntüleri ile dalları süsler. Ağacın toprağın derinliklerinden gelen suda erimiş besinle, güneşin gayretinden ambarlar dolusu meyve meydana gelir. Ağaç sanki bütün bunların idrakindedir ve hiçbir zaman mevsimi şaşırmaz.

Uykuda bile hazırlık yapar, baharla dallara sular yürür ve baharın büyüsünden faydalanır ve komadan çıkar. Sonra bilinen serüvenleri yaşar ve sonunda meyve.

İnsanoğlu, ağaçların genlerinden getirdiği bu sistemli gayretleri anlayacak bilgi ve görgüye sahiptir. Peki mutluluk isteyen, mutluluk bekleyen insan, bunun da bir bedeli olduğunu bilmez mi? Ben mutluluğa hak kazandım, çünkü maddi ve manevi kazanımlarım ve gayretlerimle onu doğuracak ortamı oluşturdum. En azından tamamen iyi niyetle çalıştım. Pek fazla başarılı olmasam da, boş duranlardan çok fazla çalıştım ve bu sonuçları aldım. Bu sebeple kendimi mutluluğa hak kazanmış bir insan olarak görüyorum.

İnsan, içinde doğup büyüdüğü toplu-

mun ne kadar bilincindedir? Onu ne kadar tanımaktadır. İnsan denilen yüce yaratık, bazılarına göre, programlanmış bir hayatı yaşar. Bazılarına göre de, aklını kullanarak bir takım programları kendisi imal eder ve yaşar. İnsan programlanmış bir hayatı yaşıyorsa, aklın rolü ne olacak, sorumluluk meselesi nasıl çözülecek, sorusunu sormak durumundadır.

Bazılarının, akılla sanki her şeyi kavrayabiliyoruz da, dediğini işitir gibiyim. Onlara sorunuz, aklı tenkit eder ve kapasitesini yetersiz bulurken de akıllarını kullandıklarının farkındalar mı?

Akıl o kadar önemlidir ki, aklı olmayana ceza verilmiyor, aklı olmayana dinî bir sorumluluk verilmiyor, inanç dairesine bile kabul edilmiyor. Yani anlayacağınız akılsız hiçbir şey olmuyor.

Siz yine aklı beğenmeyenleri dinleyiniz. Ama onlara aklın öneminden bahsetmeyiniz, yüce Mevlâ lâzım olmayan bir şeyi insana neden yük etsin, diye düşünmemişlerdir. Çünkü onlar her şeyin bir manası ve görevi, her mutluğun bir bedeli olduğunun farkında değildirler.

Mutluluk bir iklimdir, bir doyum ve tatmin ortamıdır. İnsan merkezli bu güzel iklimi kurabilmek için, mutluluk özlemi duyanların gayretlerine ihtiyaç vardır. Toprağa tohum atmadan mahsul beklemek nasıl mümkün değilse, çalışmadan, sıkıntı çekmeden mutluluğa ulaşmak mümkün değildir. Şayet hazıra konanlar aklınıza gelmişse, biliniz ki emeksiz ve gayretsiz mutluluklar gerçek bir mutluluk değildir ve saltanatları uzun sürmez.

Mutluluk, farklı yorumlara müsait bir kavramdır. Çoğu insan bunun tamamen maddi imkânlarla kurulması mümkün bir inşa olduğunu söyler. Bunda önemli bir haklılık payının olduğunu kabul etmeliyiz. Çevrenize biraz dikkatli bakınız, birçok insan her şeyi olduğu halde mutlu değil veya kendisini mutlu saymamaktadır. Böyleleri sandığımızdan çok fazladır. Kaldı ki maddi imkân meselesinin sınırı nedir? Muhtaç olmayacak kadar bir gelir mi, yoksa hazineler tutan bir mali varlık mı?

Siz bu noktalardaki kanaatlerinizi aranızda konuşunuz.

İçinizden kendi kendinize sorunuz, ben bir şeyler, bir meslek, bir sanat veya bir baltaya sap olmak için yeterli bir çabanın içinde oldum mu? Zamanımı ve imkânlarımı iyi kullandım ama ancak bu kadarını yapabildim diyor musunuz? Mesele bitmiştir. Siz mutluluğa hazırsınız ve bunu hak etmişsiniz. Çünkü bir sanatınız, bir mesleğiniz veya verimli sahalarda harcanmış gayretleriniz vardır. Yani mutluluğun bir bedeli olduğunu onu da sizin samimi çalışmalarınızla ödediğinizi söyleyebilirsiniz. Siz mutluluğa hazırsınız. Kutluyorum.

YER ADLARI VE AKSARAY

Cahit MUN

Ad çok eskiden beri insanlar için önemli bir kavramdır. Ad dilbilimciler tarafından "bir şeyi anlatmaya, hatıra getirmeye yarayan kelime" olarak tanımlanır[14].

Dilbilimciler canlı, cansız varlıkları, düşünce, duygu, olay ve durumları belirlemeye yarayan, bunları adlandıran ögeleri ad olarak kabul etmişlerdir.

Bilindiği gibi, bir toplum, insanlara verdiği kişi, soy, aile adlarıyla bir yeri yurt edinirken, o yöreye verdiği adlarla kendi dil ve kültür yapısını da ortaya koyar [15]. Son yüzyıl içinde, yer ve şahıs adlarını inceleyerek bundan birtakım sonuçlar çıkaran ve dilbilimin bir kolu durumunda olan ad bilimi (onomastique) ortaya çıkmıştır. Batıda sciences onomastiques onomastic sciences gibi adlarla anılan bu bilim dalı için, daha çok kısaca onomastique, onomastic, namen kunde gibi adlar verilir. Biz Türkçe olarak "ad bilimi" diyoruz. Ad biliminin kendi içinde tasnifi sonucunda bu bilim dalının alt bölümleri şu şekilde tespit edilmiştir [16].

a. Yer adları bilimi (Toponomi veya toponomastique)
b. Coğrafya adları bilimi
   1. Akarsu adları bilimi (Hydronomie)
   2. Dağ adları bilimi (Oronymie)
c. Kişi adları bilimi (Antroponymie)

YER ADLARI BİLİMİ (TOPONOMİ)

Dünyada uzun süre yalnızca tarihsel kaynaklar olarak görülen yer adları bugün her şeyden önce dilin bir ögesi olarak kabul edilmekte ve incelenmektedir. Yer adları üzerinde yapılan çalışmalar , genel olarak dil dışı birtakım gerçeklerin de ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yer adlarındaki gelişme ve değişmelerin tarih kaynaklarından da takip edilmesiyle , ülkelerin dil tarihine , yerleşme tarihine , etnik yapısına ilişkin önemli ipuçları elde edilmektedir. Yer adlarında hareketle dilin tarihsel süreç içinde geçirdiği değişiklikler gözlemlenebilmektedir.

Dil dışında, tarih, coğrafya, etnoloji, halkbilimi , ve arkeoloji açısından da önem taşıyan yer adları insanlar tarafından verildiğine göre , kişilerin duygu ve düşünceleriyle bu adlar arasında belli bir bağlantı vardır. Yer adları incelendiğinde hemen hepsinde ortak olan nokta hemen hemen hiçbirinin hayal ürünü ya da rastgele olmadığıdır[17].

Yer adları, bir milletin yerleşme (iskan) tarihi için en önemli yaşayan belgelerden biridir. Bir coğrafyayı kendilerine vatan yapan milletler , çoğu zaman kopup geldikleri anayurtlarından adlar getirip , yeni yerleştikleri bölgelerdeki benzer yerlere bu adları verirler. Bu yetmezse ,renk ,yön ,kişi, boy, soy, oymak, cemaat, bitki, hayvan, ad-

ları vererek yaşadıkları yerleri adlandırırlar.

Biz de bu çalışmamızda Aksaray ve yöresinde kullanılan yer adlarının, bahsedilen açılardan ilişkilendirmesini yapmaya çalıştık.

Önce bu çalışmamızda incelediğimiz 1200 civarında yer adından bazılarını görelim :

Andıklık : i.(anduk)sırtlan[18]. **+lık i.i.y.e.** almıştır. Merk. bağlı İncesu beldesinde bir yer adıdır. Köyde yaşayan ihtiyarlardan aldığımız bilgiye göre bu bölge kayalıktır ve kovuklarla doludur. Bu sebeple bu adın sırtlan saklanan yer manasına geldiğini söylemektedirler.

Atçeken: Osmanlılar döneminde, özellikle Akşehir ve Tuz gölü arasındaki bölgede yaşayan ve at yetiştirmekle meşgul olan cemaatlere verilen ad Osmanlı kaynaklarında bazen atçeken, bazen da bunun Farsça karşılığı olan **esb-keşân** ifadesi geçmektedir[19]. **Atçeken Arkı: b.i. B.siz i.t. şeklinde** oluşmuştur. Merk. Darıhüyük köyünde bir yer adıdır.

Avşar:(Afşar) **i.** On birinci yüzyıldan itibaren, mühim roller oynamak suretiyle, adlarını zamanımıza kadar yaşatmış Oğuz boyu. Bozokların Yıldızhanoğulları kolundandırlar[20]. Ağaçören ilçesine bağlı köy adıdır.

Beçenek : i. VIII-XI. Yüzyıllar arasında Türkistan'da , Güneydoğu Avrupa ve Bakanlar'da yaşamış olan bir Türk kavmi.(Peçenekler). 24 Oğuz boyundan biri[21]. Merk. bağlı Cerid köyünde bir yer adıdır.

Belisırma(Peristema) : Merk. Güzelyurt ilçesine bağlı köy. Bu adın Rumca "peristrema"dan geldiği bilinmektedir[22].

Böget: i. 1. Havuz. **2.** Gölün derin yeri. **3.** Su birikintisi (TDK Türkçe Sözlük). Merk. bağlı Sultanhanı beldesine bağlı köy.
Cırık, Cırıklı (Cırıklu): Türkman Taifesinden. Cırıklı Cemaati, Beğdili Aşiretindendir[23].

Cırık Yaylası: Eskil İlçesinin bir yaylasıdır. Çimeli: **Aksaray'a yerleşen aşiretlerden birinin adı. Dulkadirli oymaklarındandır[24].**

Delihebil: Hebil ismi **Ar.** "Hâbil" isminden gelmedir[25].

Dikmen: i.halk ağzında Koni biçiminde tepe (TDK Türkçe Sözlük). **+men i.i.y.e.** almıştır. Çok dik anlamına gelir. Merk. bağlı köy.

Dorikin: Merk. bağlı **Gençosman** köyünün eski adı. Bu köyün eski adı tarakil<torikini rumca adından gelir[26].

Ereğlikapı: b.i. iki ismin birleşmesiyle oluşmuş. Eskiden var olan Aksaray kalesinin kapılarından birinin adı "ereğlikapı"dır[27].

Göstük: Bugün hiçbir manasını bulamadığımız bu ad çok eski metinlerde "Göstiğin" olarak geçmektedir. Merk. bağlı köy adıdır. Köyün bugünkü adı Doğantarla'dır.
Burada çalışmamızda yer alan yer adlarının hepsini vermemiz mümkün değildir. Ancak incelememizden çıkan sonuçları şu şekilde verebiliriz:

TÜRKLERDE YER ADI VERME EĞİLİMLERİ

Yapılan araştırmalarda ülkeden ülkeye bazı ayrılıklar bulunmakla birlikte , yerleşim yerlerine verilen adlar bütün dünyada ortak eğilimler göstermektedir.

Yerleşim yerinin durumu, konumu, orada bulunmuş veya egemenlik sürmüş boylar, çevredeki yaygın meslekler, yakınındaki bir göl , akarsu ya da anıt , bölgede bulunan hayvanlar ad verme eğilimlerinde etkili olmuştur.

Özcan Başkan tarafından yapılan incelemede Anadolu köy adları , verilen adların özellikleri bakımından iki bölüme ayrılmıştır[28]. Buna göre ad vermede eğilimler şöyle sınıflandırılabilir:

A- Tabiata ve Fiziksel Koşullara dayanan adlar

B-İnsanlara ve Topluluklara dayanan adlar

Aksaray ve yöresinde kullanılan yer adlarını bu sınıflandırma ile incelediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır.

A-Tabiata ve Fiziksel Koşullara Dayanan Adlar

1. Çevreyle ilgili adlar: Ağaçlı, Ağaçören, Gündoğdu, Sazlık, Taşlı, Bozyer, Kayabaşı, Kayardı vb.

2. Hava şartlarına, bitki örtüsüne ve yetişen ürünlere göre verilen adlar: Armutlu, Balcı, Çavdarlar, Yağmurhüyüğü, Elmacı, İğdeli, Kirazlı, Güneşli vb.

3. Çevredeki su ve akarsulara göre verilen yer adları: Akpınar, Gülpınar, Karasu, Kazanpınarı, Keklikpınar, Mercan Deresi, Sultançayı, Zemzem Pınar vb.

4. Yerin bir başka yere göre durumunu belirleyen adlar: Aşağıören, Aşağıkale, Aşağımahalle, Başhüyük, Başkışla, Başköprü, Başyayla, Ortaköprü, Ortaköy, Ortakuyu, Ortamahalle, Yukarımahalle, Yukarıyayla, Yukarıkale

5. Çevrede bulunan hayvanlara göre verilen yer adları: Aslanlı, Koç, Sülükbeyler, Sıçanlı, Tilkilik, Yılanlı, Koçlar, Şahinler, Atgüdenözü, Kartal Kayası, Köpekburnu, Küçükkuzucu, Tekeboğduran vb.

6. Çevredeki renklere göre verilen adlar: Ak, Alaca, Gökçe, Karaköy Bağları, Karasu Köprüsü, Ağtepe, Akçahisar, Akçakale, Akyamaç, Bozcayurt, Gültepe, Karaçayır, Karaburun, Kızılköy, Kızılkaya, Sarıkaraman, Sarıyazı, Yeşilçam, Yeşilova, Yeşiltömek vb.

B-İnsanlara ve Topluluklara Dayanan Yer adları :

1. Bölgeye Yerleşen Türk Boylarıyla İlgili Adlar : Aksaray'da Anadolu'ya gelen 24 Oğuz boyuna ve diğer boy , soy , oymak ve cemaatlere ait pek çok yer adı vardır. Bunlar: Abanlı, Aflak, Akkaş, Alanyurt (Ala-Yurt), Atçeken (Esb-Keşan), Armutlu, Avşar, Kürdmihmanlı, Bayatsalı (Bayat, Salur) ,Başkışla, Bayındır, Beçenek, Bekdik(Beğdik), Pörnek, Ceceli, Cerid, Çimeli, Dabtık, Demircilü, Durhasanlı, Farsak, Karkın, Oğuzlar, Şeyhli, Kırgıllu, Salman, Tanışmanlı (Danişmendli) Salarlı, Hacılar, Karataşlı, Kayıöreni, Kılıçlı, Köseli, Kütüklü, Alasakallı, Sofular, Şamlı, Şeyhler, Yazır adlarıdır.

2. Dinle İlgili Adlar Verme: Aksaray'da dinle ilgili adlar çoğunlukla yabancı, özellikle de arapça kelimelerden oluşur. Bazen de bunların önüne Türkçe sıfatların geldiği görülür: Cennet Deresi, Cemaat Deresi, Câmi, Şeyler, Sofiler, Şeyhli, Minarecik, Melek Tepesi, Zemzem Pınarı, Erenler, Hacılar, Hacı Çeşmesi, Ulucâmi, Yenicâmi vb.

3. Meslekle İlgili Adlar Verme: Aksaray'da daha çok cı meslek yapma eki kullanılmıştır: Yazıcı, Balcı, Borucu, Kavurmacı, Demirci Vb. Diğer Meslek Adları Da Vardır: Debbağlar(Câmiî), Kaymakam (Sok.), Da-

dı (çayırı), vb.

4. Yerle İlgili Bir Kişinin Adını Verme: Eşraftan bazı kişilerin adları yer adı olarak verildiği gibi ülke çapında tanınan siyasetçilerin, tarihi kişilikleri, şair ve yazarların adları da Aksaray'da yer adı olarak kullanılmıştır. Atatürk, Yunus Emre, Alpaslan Türkeş, Özal, vb.

TESPİTLER

1. Aksaray ve yöresinde görülen yer adları verme geleneği, bütün Türkiye'deki geleneklerle örtüşür.

2.İlk bakışta göze çarpan gerçek Aksaray'da kullanılan yer adlarının daha çok birleşik kelimelerden oluştuğudur.

3.Gerek birleşik, gerekse yalın ya da türemiş, veya sadece çekim eki almış kelimeler olsun, yer adlarının çoğunluğunu Türkçe adlar oluşturmaktadır. Bu da Aksaray yöresinin Türklüğünün, Türkçe'ye bağlılığının ve onu yaşatmasının bir göstergesidir.

4.Aksaray şehir merkezindeki mahalle ve sokak adları sayısı çok azdır. Aksaray'ın yeni bir il olması veya başka sebeplerden dolayı özellikle sokak adı verme geleneği gelişmemiştir. Bugün otomasyon denilen sisteme geçilmesiyle sokak adlarının yerini artık numaralar almaktadır. Bu da yer adı verme geleneğimiz açısından kötü bir gelişmedir.

5.Yapım ve çekim ekleri bol miktarda kullanılmış, Türkçe'nin gramer yapısı korunmuş, bu yapıya aykırı denebilecek adlar neredeyse kullanılmamıştır.

6.Birden fazla kelimeden oluşmuş yer adları içinde en fazla kullanılanı, sıfat tamlaması durumunda olan (340 adet) yer adlarıdır. Bu da Aksaray ili yer adları verme eğilimlerinde sıfat tamlamalarının etken unsur olduğunu göstermektedir.

7.Kişi adlarına dayanan yer adları arasında en çok yer tutanı genellikle sokak adı olarak kullanılan şehit adlarıdır. Birçoğu 1984'ten sonra başlayan pkk terör örgütüyle girdikleri çatışmalarda şehit olan bu vatan evlatlarının hatıralarına sahip çıkmak Aksaray için bir şereftir. Ülke genelinde bu adların sokak, cadde, okul vb. yerlere verildiği düşünülürse, pkk terörünün toplumsal kenetlenmeye katkıda bulunduğunu söylemek herhalde doğru olacaktır.

8.Aksaray ve yöresi yer adları incelendiğinde karşımıza çıkan bir diğer gerçek, coğrafi kavram ve terimlerin oluşturduğu yer adlarının çokluğudur. Sıfat tamlamalarında görüldüğü gibi bölgemiz yer adı verme eğilimlerinde ana etkenlerden biri de coğrafi kavram ve terimlerdir.

9.Renk adlarıyla oluşturulan yer adlarının 30 tanesi ak (ve ak'tan türeyen ad), 32 tanesi de kara (ve kara'dan türeyen) adlardır. Demek ki yörede renk adlarıyla oluşturulan yer adlarında ak ve kara sözleri etkendir. Arapça beyazın Türkçesi “ak” ve siyahın Türkçesi “kara” sözlerinin bol miktarda kullanılması özlediğimiz o saf Türkçenin Aksaray ağızlarında yaşatıldığının da önemli bir göstergesidir. Bunun yanında Türkçe “kızıl” kelimesinin yanında “kırmızı” kelimesi de pek kullanılmamıştır.

10. Aksaray ve yöresinde “r” ünsüzü ile başlayan yer adı çok azdır. Bunu Türkçede başta -r ünsüzü bulunmaması kuralına bağlamak mümkündür.

[14] www.tdk.gov.tr./sözbul
[15]Mahmut Seyfeli , 1.Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni , Bildiriler , Kırşehir , s.531
[16] Saim Sakaoğlu, Türk Ad Bilimi I , Giriş ,Ankara 2001
[17] Hülya Pilancı , Anadolu'daki Türkçe Yer Adları , Basılmamış Doktora Tezi , Erciyes Ün. Sos.Bil. Enstitüsü Kayseri 1996
[18] Yeni Tarama Sözlüğü,Türk Dil Kurumu Yayınları,Ankara,1983
[19] www.islamansiklopedisi.htm
[20] http://www.dallog.com/boylar/afsar.htm
[21] http://www.dallog.com/boylar/pecenek.htm
[22] İbrahim Hakkı Konyalı, “Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi” , Fatih yayınevi , 1974
[23] Cevdet Türkay a.g.e.
[24] Cevdet Türkay a.g.e.
[25] Ferit Devellioğlu , Osmanlıca-Türkçe Lügat , Aydın Yayınevi , Ankara 1993
[26] İbrahim Hakkı Konyalı, “Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi” , Fatih yayınevi , 1974
[27] İbrahim Hakkı Konyalı, “Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi” , Fatih yayınevi , 1974
[28] Özcan Başkan , “Türkiye Köy Adları Üzerine Bir İnceleme” , TDAY Belleten ,Ankara 1970

FARELER VE İNSANLAR'A DAİR

Murat SOYAK

"Fareler ve İnsanlar" romanında olayların akışı içinde bireysel ve toplumsal sorunlar dile getirilmiştir. Romanda işlenen sorunları şu başlıklar altında inceleyebiliriz: Yalnızlığa terk edilmiş insanlar, yalnızlık problemi; iç huzursuzluk, kimsesizlik, bencil hayatlar; insan hakları hususunda yaşanan olumsuzluklar, ülkedeki zencilere yapılan haksızlıklar, kötülükler…

George Milton ve Lennie Small, Salinas nehrinin kıyısına bir akşam vakti oturup olup bitenleri konuşurlar. Bir başka çiftlikte yaşanan olay neticesinde oradan ayrılmak zorunda kalmışlardır. George, bir komşusu, bir tanıdığı olan Clara teyzeye verdiği söz üzerine Lennie ile yakınlık kurmuş ve yanına almıştır. Arkadaşlıkları bu şekilde başlar.

Yalnızlığa terk edilmiş insanlar, yalnızlık problemi hususu romanın bütün aşamalarında karşımıza çıkar. Yazar, dönemin insan ilişkilerini karşılıklı diyaloglar ile dışa vurur. Bu konuşmalarda insanlar birbirlerine karşı sert, acımasız, anlayışsız bir tutum içindedirler. Hayatın sert gerçeği, acımasızlığı konuşmalara yansır. George ve Lennie özünde yalnız, kimsesiz insanlardır. Özellikle Lennie'nin bakıma, korumaya muhtaç oluşu daha bir belirgindir. Teyzesi Clara'nın ölümünden sonra kendisi ile ilgilenecek başka bir yakını kalmamıştır. Artık George ve Lennie iki yalnız olarak hayatta kalma mücadelesi verirler. Ömürleri bir çiftlikten diğerine gündelik işlerde çalışmak ile geçer. Bir türlü tutunamazlar. Romanda tutunamayan insanların hayat serüveni anlatılır. Bir türlü başarılı olamazlar, bir türlü kurdukları hayaller gerçekleşmez. George, arkadaşı Lennie'e öfkeli bir halde şunları söyler: "Senin yüzünden memleketin dört bir yanında sürtüp duruyorum. Bu kadarla kalsa iyi. Başın beladan kurtulmuyor. Kötü şeyler yapıyorsun, senin yaptıklarını temizlemek de bana düşüyor."

Çiftlikteki reisin oğlu Curley çalışanlara kötü davranır. Saldırgan bir tavrı vardır. Kaba davranışları neticesinde insanlar ondan uzaklaşırlar. Eşi arayış halindedir. Yalnızdır. Sürekli konuşacağı, dertleşeceği birilerini aramaktadır. Curley'in eşinin Lennie ile görüşmesi neticesinde acı olaylar zinciri başlar.

Zenci seyis Crooks çiftlik içinde ayrı bir mekanda tek başına kalmaktadır. Crooks, yalnızlığı içinde ayrı bir dünya kurmuştur. Zenci olduğu için dışlanmıştır. Amerika' daki zenci-beyaz ayrımcılığının roman içindeki bir göstergesidir.

Çiftliğe George ve Lennie geldikten sonra işçi Candy'in dünyaya bakışı değişir. Yalnızlığından kurtulmuştur. George ve Lennie ile birlikte geleceğe dair hayaller kurar. Hep başka bir hayat arayışı vardır. İçinde bulundukları olumsuz şartlardan kurtulmak isterler.

Çalıştıkları çiftlikte kavgalar, gerginlikler yaşanmaktadır. Bu yaşanan durumlar karşısında George hep tedbirlidir. Sürekli Lennie'i başına gelebilecek olaylar hususunda uyarır. Burada Lennie'yi koruyan, kollayan bir yaklaşımı vardır. Zira Lennie çevresindeki olup bitenleri anlayamayacak kadar çocuksu bir saflığa sahiptir. George, Curley'in saldırgan tavırları karşısında Lennie'e kalkan olmaya çalışır.

Curley, çiftlikte bir seferinde yine Lennie'e sataşır. Kavga çıkar. Lennie kavgadan kaçınmasına rağmen Curley üzerine gelir. Ve yaşanan olayın boyutları büyür. Curley'in parmakları kırılır. Diğer günlerde ortam biraz sakinleşir fakat Curley'in eşinin bir gün Lennie'e yaklaşması, konuşması neticesinde acı bir olay yaşanır. Lennie, istem dışı davranışları ile Curley'in hanımını öldürür. Burada yaşanan ölüm olayında bir planlama veya bir kasıt yoktur. Lennie psikolojik yönden rahatsız biridir. Yaptığı davranışın sonuçlarını hesap etmekten acizdir. Ve yaşadığı bu olay karşısında çiftliği hemen terk eder. Zira arkadaşı George, yaşanan bir aksilik karşısında Lennie'in Salinas nehrinin kıyısındaki sazlıkta saklanmasını ister.

Çiftlikte ölüm olayını duyanlar hemen harekete geçerler. Lennie hedefteki kişidir ve öldürülecektir. George işte bu aşamada gelişmeleri kontrol edemez. İnsanları olup bitenler karşısında bilgilendirme, yönlendirme hususunda yetersiz kalır. Lennie her zaman kendisini zor durumda bırakmaktadır. Sorunlar bitmek bilmez. George bir karar ile herkesten önce davranıp Lennie'nin bulunduğu yere varır. Lennie, George'u görünce çok sevinir. Ortak hayallerini dillendirir. Kendi suçsuzluğunu ifade eder ama George artık kararını vermiştir. Lennie'yi kendi elleri ile vurur. Bir arkadaşlık serüveni Salinas nehrinin kıyısında hazin bir sonla biter.

Amerika merkezli 1929 ekonomik buhranının yıkıcı, sarsıcı sonuçları dikkate alındığında romandaki kişilerin çaresizliği, ezilmişliği daha bir anlam kazanmaktadır. O dönemde yaşanan sosyal ve ekonomik sıkıntılar eserin yazılmasına kaynaklık etmiştir. Vahşi batı bir kez daha çirkin yüzünü göstermektedir. Amerika'daki karanlık sistemin ve ekonomik kuşatmanın derin bir eleştirisi yapılır. Romanın satır aralarında egemenlere karşı muhalif bir düşünce okunur.

Yazar John Steinbeck, The New York Times gazetesine verdiği bir röportajda bu romanı hakkında önemli bir belirlemede bulunur: “Ben kendim de uzun bir süre göçmen işçiydim. Öykünün geçtiği yerlerde çalıştım. Karakterler bir yere kadar, çeşitli insanların karışımıyla ortaya çıktı. Lennie ise gerçek biriydi. Şu anda Kaliforniya'daki

bir akıl hastanesinde. Onunla haftalar boyunca yan yana çalıştım. Gerçek Lennie bir kızı değil, bir ustabaşını öldürdü. Kızgındı, çünkü patron arkadaşını işten çıkarmıştı, Lennie de dirgeni karnına saplayıverdi. Bunu arka arkaya defalarca yapışını izlediğimi anlatmaktan nefret ediyorum. Onu, çok geç olmadan durdurmayı başaramadık."

"Fareler ve İnsanlar" isimli roman 1937 yılında yayımlanır. Bu roman, ülkemizde ilk kez 1945 yılında "Farelere ve İnsanlara Dair" adıyla Millî Eğitim Basımevi tarafından Necmi Sarıoğlu'nun çevirisiyle basılmıştır.

"Fareler ve İnsanlar" romanında yalnızlığın, kimsesizliğin girdabı içinde yaşama mücadelesi veren insanların serüveni anlatılmaktadır. İnsanlık onurunu yaralayan zulme, haksızlıklara tanık oluşun iç sızısı. Ve okunan acı gerçekler...

GAZEL(Ne Gerek)

Ne gerek söyle gönül, dertliye sevda ne gerek
Sana sevda denilen kupkuru dava ne gerek

Öyle Mecnun da değilsin şu yalan dünyada
O zaman hissine gem vur, sana Leyla ne gerek

Derdinin dermanı yok, ortağı yok, çaresi yok
Bir de yalnız içemezsin sana meyhane gerek

Ne saraylarda gözün var, ne makam, mevkide
terkedilmiş deli gönlün sana virane gerek

Yazı bitmiş, güze dönmüş tükenen ömrünle
Bir düşünsen feri geçmiş aya aylâ ne gerek

Ne garip bülbül-ü şeydâ gibi bir halin yok
Çilemez bülbülle ey can gül-ü rânâ ne gerek

Aşka düştüm diyemez aşka düşenler Âdil
Aşka düşmüş olanın her demi divâne gerek.

İsmail Âdil ŞAHİN

NİĞDE'YE SELÂM

Gurbetteyim şimdi seni anarım.
Maziye geri kalana selam.
Anınca kendimi mesut sanırım,
Bu güzel ismini bulana selâm.

Zümrütten bağların al al benekli
Sanki abidesin yeşil çelenkli
Cenneti Âlâsın huri melekli
Bağına bahçene gülüne selâm.

Bozuldu mu kayardının bağları
Sarardı mı İtulutmaz dağları
Erenlerin konuşturur çağları
Camine, türbene, Kal'ana selâm.

Sonbaharda çiçeklerin soldu mu?
Yeşilçamlar saçlarını yoldu mu?
Anbarların elma ile doldu mu?
Elmanı bitiren dalına selam.

Sarova'dan Yeşilburç'a çıkarsın
Toroslardan Erciyes'e bakarsın
Taşın toprağınla elma kokarsın
Esen rüzgârına yeline selam.

Nisari ÖZDOĞAN

Bir Konferansın Ardından:

MEHMET ÂKİF AYDINLIĞI

Murat SOYAK

Niğde Belediyesinin düzenlemiş olduğu "Mehmet Âkif'i Anlamak" konulu konferans 26 Aralık 2009 tarihinde, Niğde Üniversitesi, Derbent Kültür Merkezinde gerçekleşti.

Mehmet Âkif hakkındaki bir sunumdan sonra şair-yazar Mustafa Özçelik dinleyicileri selamladı. Konferansa ilginin, katılımın yüksek olmasının sevindirici bir gelişme olduğunu bildirdi. Memnuniyetini dile getirdi.

"Şehir Konferansları"nın devam etmesi gerektiğini belirtip; Mehmet Âkif konulu bugünkü toplantının bir hatıraya hürmet anlamı taşıdığını ifade etti.

Mütefekkir-Şair Mehmet Âkif

Mehmet Âkif'in şiirlerinde toplum hayatı, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri yer alır. Sanatı hakikat için toplum için bilmiştir. Geri kalmışlık, yoksulluk, savaşlar, yaşanan zorluklar ve acılar şiirlerinde işlenir. Sorunları tespit eder ve çözüm önerilerinde bulunur. Derde derman olma çabası eserlerine yansımıştır. İdeal bir gençlik düşler. "Asım'ın nesli diyordum ya nesilmiş gerçek" mısrası ile bunu hatırlatır. Düş ile gerçek arasında… "Asım'ın nesli yarım kalan bir rüya."

Yunus Emre, Mevlâna, Mehmet Âkif gibi büyük şahsiyetler düşünce, edebiyat, kültür, sanat alanında bizlere yol gösteriyorlar. Onların varlığı, onların eserleri bize kuvvet veriyor. Mehmet Âkif öyle şiirler yazdı ki milleti diriltti, ruh verdi.

Mustafa Özçelik konuşmasında Mehmet Âkif'e toplum olarak, fert olarak ihtiyacımız olduğunu belirtti. Mehmet Âkif'i sadece bir şair olarak tanımlamanın yetersiz olduğunu, aynı zamanda bir mütefekkir olduğunu söyledi. "Her evde bir Safahat var ama yeterince okunuyor mu acaba? Gençlere Safahat'ı okutmanın yeni yolları üzerinde düşünmek gerekiyor. Bu konuda gayretli olmak gerekiyor" dedi.

Benzer toplumsal sorunlar çağımızda da yaşanıyor. Mehmet Âkif'in söyledikleri güncelliğini koruyor. Mesela kavmiyetçiliği kınıyor. Birlik ve beraberliğe çağırıyor. "Yaşanan meselelere işaret ettiği kadar çözümler de sunuyor." Mehmet Âkif'i farklı kılan da bu.

"Korkma" diyerek umutsuzluğa meydan okuyor. Kalem ve kılıç ile kazanılan zaferin kalem cephesinde, fikir cephesinde Mehmet Âkif vardır. İstanbul'da camilerde kurtuluş için vaazlar veriyor. Teşkilatlanmanın sağlanması için gayret gösteriyor. Balıkesir'de yaptığı konuşmalar önemli.

Mehmet Âkif hakkında tespitler, notlar

Mustafa Özçelik yaptığı konuşmada bazı tespitlerde bulundu. Şöyle ki:

- "Yeryüzünde size yol arkadaşlığı yapacak bir güzel insan Mehmet Âkif. Özü-sözü bir. Sizi asla hayal kırıklığına uğratmaz."
- "Mehmet Âkif, yön gösteren bir kutup yıldızı gibidir."
- "Mehmet Âkif'i anlamak gerekiyor. Safahat ne yazık ki gereği gibi okunmuyor. Safahat çok yönlü bir okumaya açıktır. "
- "Mehmet Âkif'in kişiliği, karakteri hakkında hiç kimse olumsuz bir yargıda bulunamaz."
- "Mehmet Âkif sadece İstiklal Marşı şairi değil, sadece Safahat şairi değil. Çok yönlü okumalara, araştırmalara imkân veren öncü mütefekkir-şair."
- "Günümüzde gençlerin rol modelleri değişti. Batılılaşmanın olumsuz sonuçları yaşanıyor. Medeniyetimizin örnek şahsiyetlerini yeniden anlatmak, sevdirmek gerekiyor."
- "Mehmet Âkif, babası için 'hocamdı' der. Önemli bir işaret bu. Günümüzde babalar çocukları ile yeterince ilgileniyorlar mı acaba?"
- "Mehmet Âkif, Arapça-Fransızca öğreniyor. Fen ilimlerini tahsil ediyor. Güreş sporu yapıyor. Bölünmüş kafa yapısı bir tuzaktır. Birçok alanda söz sahibi olmak gerekiyor. Komple yetişmek gerekiyor."
- "Safahat o dönem içinde yaşanan hadiseleri anlamak açısından da kıymetli bir eser"

Şair-yazar Mustafa Özçelik'in "Mehmet Âkif" üzerine yazdığı kitaplar çeşitli yayınevleri tarafından yayımlandı. Yeni eseri "Mehmet Âkif Ersoy-Kronolojik Hayat Hikâyesi" Erguvan Yayınlarından çıktı. Mustafa Özçelik, konferans sonrası kitaplarını imzaladı. Okuyucuları ile edebiyata, kültüre, sanata dair bereketli, güzel bir sohbet gerçekleşti.

Niğde Belediyesinin şehirde bir kültür-sanat ortamının oluşmasına katkısı, desteği devam ediyor. Kültür belediyeciliğinin yapılması önemli bir aşama. Şehir konferanslarına katılımın, ilginin yüksek olması kültür-sanat çalışmaları adına, gelecek adına bizleri umutlandırdı. Bu birlikteliğin hayırlara vesile olacağına inanıyoruz. Emek veren cümle dostlara selâm olsun !..

Salkımsöğüt Yayınevi

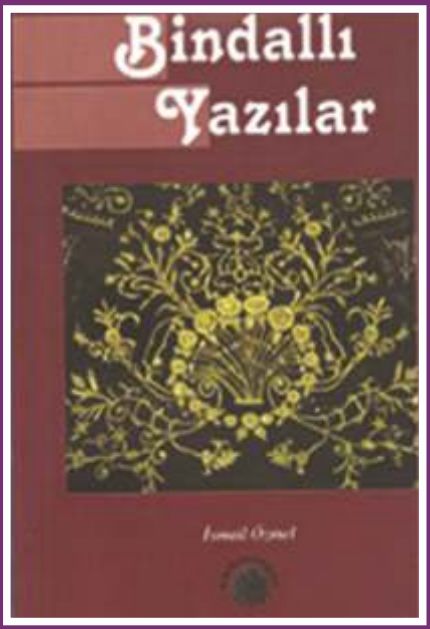

256 sayfa 8,00 TL

400 sayfa 8,00 TL

80 sayfa 5,00 TL

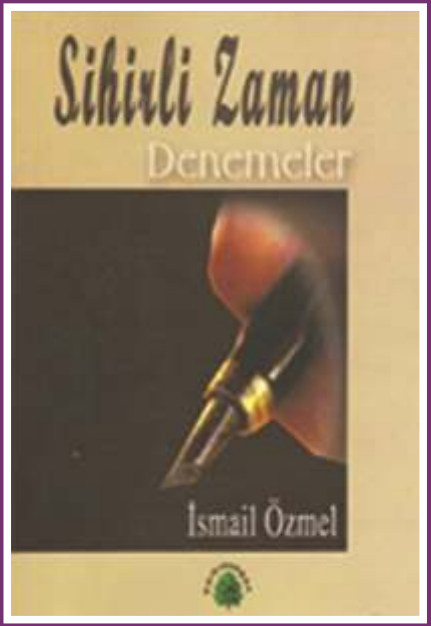

144 sayfa 8,00 TL

ADRES: CUMHURİYET CADDESİ. KULOĞLU MAH. KAMİLAĞA SOK. 29-C
e-mail: salkimsogutyayincilik@mynet.com TLF&FAX: (0442) 235 65 70
ERZURUM

Yeni Çarşı Merkezi B Blok 1/5 NİĞDE
Tel: 0.388 213 12 50 - 233 35 45

YEŞİLOVA RESTAURANT

Tel: 0.388 213 13 76 • 213 29 09 • Yeni Çarşı • NİĞDE

ARISOYLAR RESTAURANT

Tel: 0.388 232 50 35 • Bor Cad. No: 8 • NİĞDE